

**MOSONMAGYARÓVÁRI ÉLTES MÁTYÁS ÁLTALÁNOS ISKOLA,
ÓVODA,
KÉSZSÉGFEJLESZTŐ ISKOLA, KOLLÉGIUM,
EGYSÉGES GYÓGYPEDAGÓGIAI MÓDSZERTANI INTÉZMÉNY**

ÓVODAI NEVELÉSI PROGRAM

2016

MINÓSÍTETT GYÓGYPEDAGÓGIAI
PROGRAM

Országos Közoktatási Intézet

ADD A KEZED!

(KÖZÉPSÚLYOS ÉRTELMI FOGYATÉKOS ÓVODÁSOK NEVELÉSI PROGRAMJA)

Készítette: Kissné Haffner Éva
Szabó Borbála
Wagner Pálné

Lektorálta: Mezeiné dr. Isépy Mária

Tartalom

A j á n l á s.....	6
B e v e z e t ő.....	7
I. A korai segítségnyújtás, gyógypedagógiai óvodai nevelés indokoltsága.....	8
Az iskoláskor előtti nevelés rövid történeti áttekintése	9
II. A gyógypedagógiai óvoda nevelési koncepciója	11
Az óvoda célja:.....	11
A fejlesztés legfontosabb területei:	11
III. Fejlesztési célok	12
IV. Tartalom	14
Foglalkozási formák a gyógypedagógiai óvodában	14
A foglalkozások heti rendszeressége	15
Szokások kialakítása.....	15
Képességfejlesztés a célzott foglalkozásokon	18
1. Útban az önállóság felé	18
2. Mozgásfejlesztés foglalkozás	21
3. Anyanyelv	27
4. Játékra nevelés	33
5. Vizuomotoros fejlesztés.....	38
6. Egyéni fejlesztés.....	41
7. Zenei nevelés alapjai.....	44
8. Kiegészítő speciális terápiák	46
V. Szervezeti és időkeretek	48
Felvétel az óvodai csoportba	48
VI. Ellenőrzés, értékelés	50
1. A gyermek fejlődési ütemének ellenőrzése	50
2. A programellenőrzés és értékelés rendszere	50
VII. Személyi ellátottság	51
VIII. Tárgyi feltételek	51
IX. Kapcsolatok.....	51
Társadalmi kapcsolatok	52
Zárógondolatok.....	53

Mottó:

"Önmagában véve senki sem szép, vagy rút, jó vagy rossz, jelentős vagy tompa szellem, hiszen az ember értéke mindig attól függ, hisznek vagy kételkednek benne."

Robert Musil
(Tulajdonság nélküli ember)

Ajánlás

A gyógypedagógiai óvodai program 15 éves tapasztalat, elméleti kutatás eredményeként született.

Ma, amikor az integrációs törekvések tért hódítanak a közoktatásban, értelemszerűen felmerül a kérdés, hogy éppen a korai időszakban, amikor a szocializáció, a mozgás és a nyelv nagy egyéni eltéréseket mutató, intenzív fejlődésének, a különböző viselkedésformák kialakulásának időszaka van, van-e létjogosultsága a különnevelésnek, a szegregációnak? Szakmai érvek alapján a válasz igen.

A középsúlyos értelmi fogyatékos óvodáskorú gyermekek speciális nevelési szükségletét ez a sérülésspecifikus módszereket, terápiás eljárásokat alkalmazó, meleg empátikus elfogadó attitűdöt hordozó közösség, a jól és sokoldalúan képzett gyógypedagógusok tudják kielégíteni. Természetesen a középsúlyos értelmi fogyatékos óvodások integrálhatók -- a megfelelő tárgyi s főleg személyi feltételek birtokában a többségi óvodába, ha erre alkalmasak.

Bízunk abban, hogy pedagógiai programunk a gyógypedagógiai óvodában illetve többségi óvodában dolgozók számára is segítséget tud nyújtani a sérült gyermekek nevelésénél.

a szerkesztő

B e v e z e t ő

Az intézmény neve:

Éltes Mátyás Általános Iskola, Óvoda, Készségfejlesztő Iskola, Kollégium, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény
Mosonmagyaróvár, Szent István király út 97.

Az intézmény rövidített neve:

Mosonmagyaróvári Éltes EGYMI

Az intézmény fenntartója:

Klebelsberg Intézményfenntartó Központ

Az intézmény földrajzi működési területe:

Mosonmagyaróvári járás

A gyermekek a Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság javaslata alapján nyernek felvételt. Ebben az értelemben a gyógypedagógiai óvoda "bemenet-szabályozott" intézmény.

A Pedagógiai programot meghatározza az a tény, hogy középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekek nevelésénél figyelembe kell venni a köznevelési törvényen túl az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramját, A Fogyatékos Gyermekek Óvodai Nevelésének Irányelveit, illetve a gyermekek speciális nevelési szükségleteit. Mindezek a helyi adottságoknak megfelelően valósulnak meg.

I. A korai segítségnyújtás, gyógypedagógiai óvodai nevelés indokoltsága

A köznevelési törvény biztosítja, hogy minden sérült, akadályozott fejlődésű gyermek születése pillanatától, illetve a szülők igényeihez alkalmazkodva, támogató segítséget kapjon. Olyan segítséget, amely hatékonyan mozdítja elő a szervezet érését, integratív funkcióinak, belső erőforrásainak kibontakoztatását.

Ahhoz, hogy a speciális nevelési szükségletű gyermek eredményesen illeszkedjen be a többségi közösségbe, hogy saját képességeinek megfelelően fejlődjön, orvosi gyógypedagógiai - pszichológiai segítségre van szüksége.

Washingtonban, 1996. június 1.-én a Sérült Gyermekek Szolgáltatásairól szóló IV. Nemzetközi Konferencián az alábbi határozat és minden országnak szóló ajánlás született:

*Minden családnak és értelmi sérüléssel élő **gyermeknek joga és szüksége van arra, hogy***

- *a társadalom teljes jogú tagja legyen, tudása, képessége szolgálja a közösséget, amelyben él;*
- *ennek érdekében **teljes jogú tagként** vegyen részt az **óvodában**, iskolában, szociális gondozásban, egészségügyi ellátásban, pihenésben, szabadidő eltöltésében stb.;*
- *a gyermek optimális növekedése, fejlődése érdekében a lehető legkorábban és ettől fogva megelőző, **élethosszig tartó támogatást, szolgáltatást** kapjon;*
- *olyan **szolgáltató rendszert** kell kifejleszteni, amely **tiszteletben tartja az embert, a családot, a kulturális különbségeket és megengedi, hogy a család a gyermekének legmegfelelőbb szolgáltatást választhassa;***
- *biztosítja a család - szakember **egyenrangú együttműködését** a gyermek gondozása **szolgáltatása tervezésében, döntések megvalósításában, a stratégia, a szabályozás alakításában, a programok megvalósításában;***
- *biztosítja a **meglévő szolgáltatások rendszerének összehangolt működését**, annak érdekében, hogy a családok lehetőleg a lakóhelyükön juthassanak hozzá;*
- *a társadalom ismerje meg, legyen tudatában annak, hogy az eltérő képességű emberek mindannyian hozzájárulnak saját közösségük életéhez.*

A köznevelési törvény biztosítja a lehetőséget mindezek megvalósításához.

A családközpontú gondoskodásnak a gyermek és a környezet szükségleteit figyelembe véve a szülőben a kilátástalanság helyett a **fejlesztő beállítódást** kell kialakítania.

Az együttműködés akkor lehet hatékony:

- ha a segítséget nem erőszakolja rá a családra, de ha kéri, azonnal segít a szakember;
- ha a komplex gyógypedagógiai - pszichológiai - orvosi diagnózis korrekt, de nem csupán deficitleltár, hanem esélydiagnózis;
- ha a szakember ismeri a szülők igényét, a család életkörülményeit, lehetőségeit;
- ha partnerként és nem páciensként kezeli a szülőt;
- ha azt igyekszik segíteni, hogy az anya helyesen és hatékonyan értelmezze gyermeke viselkedését, reálisan ismerje gyermeke állapotát, fejlesztésének lehetőségeit, korlátait;
- ha figyelembe veszi, hogy a gyermek spontán tanulása is sérült, ezért tudatosan törekszik a tanulási helyzetek kiépítésére;
- ha olyan fejlesztő programot állít össze, amely nem funkció-tréning, hanem szociális tanulás.

Ezért a programnak gyermekre lebontottnak kell lennie a kis lépések elvét, az állandóságot, a folyamatosságot kell szolgálnia.

"A nevelés nem csupán szocializációs aktus, hanem személyes és szociális integrációs folyamat, amelyben a személy (az én) alkotó szerepet tölt be, még akkor is, ha fogyatékosága bizonyos fokig gátolja ebben" – írja Otto Speek.

Az iskoláskor előtti nevelés rövid történeti áttekintése

Ahhoz, hogy a sérült gyermek szocializációja eredményes legyen, s e folyamatban maga is egyre aktívabban részt tudjon venni, a család, a gyógypedagógus segítő támogatásán túl, a **"befogadó" társadalom szemlélet-változására** is szükség van.

Az elmúlt negyedszázad sok tekintetben előre lépést mutat – a korai fejlesztés, óvodai nevelés terén, - de sok, ma még megoldhatatlan feladatot jelöl ki az elkövetkező időkre.

A század elején *Ranschburg Pál* és *Tóth Zoltán* már megfogalmazták, hogy a fogyatékosokról való gondoskodásnak a bölcsőtől a sírig kell tartania, de még nagyon hosszú az út a megvalósulásig.

Az elmúlt 25 év legfontosabb állomásai a hazai fejlesztés, óvodai nevelés szempontjából:

- Az első gyógypedagógiai óvoda 1951-ben létesült Magyarországon.
- A 60-as évek elején 3 óvoda működik.
- 1966-ban jelenik meg az első gyógypedagógiai óvodai program "Nevelőmunka az értelmi fogyatékosok óvodáiban" címmel. Ez osztott és osztatlan csoportokat különböztet meg, anyagot közöl az "inbecillisek" kis és nagy, illetve a "debilisek" kis- és nagycsoportja számára.
- Az 1970-es évek nagy változása az értelmi fejlődésükben gátolt gyermekek szelekciója. Az enyhe értelmi sérültek a "normál" óvodában maradnak, a gyógypedagógiai óvodákban pedig az értelmi fejlődésükben közép súlyos fokban sérült gyermekek kerülnek egyre nagyobb számban.
- Az 1980-as évek az óvodai hálózat lassú szélesedését hozzák.
- A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Gyakorló Óvodája 1981-ben a "Fogyatékosok Nemzetközi Évében" létesült. Ez időben Budapesten 8 hasonló óvoda működött, az országban élő értelmileg akadályozott óvodáskorú gyermekek 27 %-a nyert speciális óvodai elhelyezést.
- 1982-ben megjelenik a közép súlyos fokban akadályozott gyermekek óvodai nevelését szabályozó "Nevelési program a foglalkoztató iskolák óvodai tagozata számára" című mű, illetve 1985-ben az ehhez szorosan kapcsolódó kézikönyv. Ugyanakkor egészségügyi gyermekotthonokban, normál óvodákban is létesülnek sérült gyermekeket nevelő csoportok.
- Egyre differenciáltabbakká válnak a gyógypedagógiai-pszichológiai vizsgálatok, egyre fiatalabb korú gyermekekre terjednek ki. A létrejövő tanulási képességet vizsgáló szakértői bizottságok, a külföldi tapasztalatok, a szülők igényei alapján kezd meghonosodni a korai fejlesztés. Az 1970-es évek egy-egy elszigetelt próbálkozásából lassan az egész országban alakulnak fejlesztő csoportok.

- A bölcsődék a gyermeklétszám csökkenésével egy időben nyitnak a sérült gyermekek felé, s kezdetben 1-1 gyermeket integrálnak, majd speciális csoportokat hoznak létre sérült gyermekek számára 0 - 6 éves korig.
- A 90-es évek jellemzője a **normalizáció elvének**, illetve az **integrációs törekvéseknek** a térhódítása.
- Az 1993. évben kiadott ENSZ dekrétum, majd az 1994-es salamancai UNESCO állásfoglalás nagy lökést adott a magyarországi integrációs törekvések megvalósításához.
- 1993-ban 846 gyermek jár szegregált óvodába, mely 6 - 8 gyermeket feltételezve csoportonként, 120 - 124 óvodai csoportot jelent.
- Egyre több óvoda válik befogadó óvodává, a szülők egyre inkább többségi óvodába szeretnék járatni sérült gyermeküket.

Az elmúlt évtizedekben megindult egy folyamat, melynek legfontosabb jellemzője, hogy a **sérült gyermeket is elsősorban gyermekeknek** tekinti, aki valamilyen "mássággal" bír. Ennek a gyermeknek is **joga van** a szeretetre, az emberi kapcsolatokra, a védettségre, a biztonságra, a megértésre, az ember méltóságának tiszteletben tartására. Joga van az önkifejezésre, a megértésre.

Ha mindezek nem biztosíthatók számukra a szocializációs folyamatban, akkor a *"sérülten is emberi létforma kibontakozásának esélyétől fosztjuk meg őket"*.

A gyógypedagógiai óvoda a szocializációt segítő folyamat egyik állomása lehet.

Vannak gyermekek, akik nevelésében kihagyhatatlan állomás, vannak, akiknél átmenet – integrációra felkészítő – vagy a sikertelen integráció utáni fejlesztő intézmény, és vannak értelmi fejlődésükben középsúlyos fokban akadályozott gyermekek, akiknél nem indokolt ennek az intézménynek igénybevétele.

Bizonyos jól szocializált, jól fejleszthető gyermekek – ha a személyi, tárgyi feltételek adottak (felkészített, kiképzett óvodapedagógus, gyógypedagógus segítő jelenléte, kis létszámú értő, odaforduló felnőtt és gyermekközösség, együttműködő szülők stb.) – eredményesen nevelhetők az integrált óvodai csoportokban.

Bárhol is nevelkedjen azonban a 3 - 7 éves értelmi fogyatékos óvodáskorú gyermek, fontos, hogy speciális nevelési szükségleteinek megfelelően szolgálják képességeinek fejlesztését, szocializációját.

II. A gyógypedagógiai óvoda nevelési koncepciója

Az óvoda célja:

- Egy olyan feltételrendszer biztosítása, amely figyelembe veszi a tünetek változatosságát, az egyéni teherbíró képességet, a speciális nevelési szükségleteket, a harmonikus személyiségfejlesztést, a testi, szociális, értelmi érettség kialakítása, az iskolai potenciális tanulási zavarok megelőzése, az iskolában történő beválás érdekében.
- A speciális nevelési szükségletekhez, életkori, érési sajátosságokhoz igazodó támasznyújtás, az érzelmi biztonság nyújtásán túl törekszik:
 - az interperszonális kapcsolatok, az énkép kialakítására, az önismeret fejlesztésére, attitűdök, normák kialakítására;
 - speciális módszerek, terápiák alkalmazásával segíti az egyre pontosabb észlelést, fejleszti a figyelem összpontosítását, a gondolkodást, az emlékezetet, elősegíti a verbális és nonverbális kommunikáció kialakulását;
 - a tanulási képességeket meghatározó struktúrák fejlesztésénél a mozgásra alapoz;
 - a program a gyógypedagógiai hagyományokra, a legújabb szakirodalomra, a gazdag tapasztalatokra támaszkodik, a sérült gyermek egyéni szükségleteihez, eltérő fejlődési üteméhez igazodik;
 - differenciált, a szükségletekhez igazodó segítségnyújtással szolgálja a képességfejlesztést, törekszik a hiányosan működő képességek korrekciójára valamennyi területen.

A fejlesztés legfontosabb területei:

- a **nagymozgások** kialakítása, korrigálása;
- az egyensúlyérzék fejlesztése;
- a **manuális** készség fejlesztése;
- a beszédszervek ügyesítése, a **beszéd** indítása;
- a **játéktevékenység** fejlesztése
- a speciális **zenei nevelés** alapjainak lerakása.

A percepció fejlesztés, a kognitív funkciók, a mozgás stb. fejlesztésén túl különös hangsúlyt kap az **önkiszolgálás** fejlesztése, az iskolai életmódra való felkészítés, egyéni, kiscsoportos, csoportos formában, játékosan, sok tapasztalatszerzést biztosítva a módszeres, következetes, apró lépésekben történő fejlesztés, a "gyökerek" kiépítése.

A program foglalkozási körén túl lehetőséget kell teremteni a **kiegészítő terápiák** igénybevételére (pl. speciális úszás, terápiás lovagoltatás, ULWILA zenei módszer stb.).

Törekszik a program a családközpontú gondoskodás megvalósítására, támaszkodik a korai fejlesztés eredményeire.

Támogatja az integrációs törekvéseket. Felkészítik az arra alkalmas gyermekeket a többségi intézményes nevelésre.

Részt vesz az intézmény a befogadó pedagógusok szakmai munkájának segítségével

Módszertani központként hospitálási, konzultációs lehetőséget biztosít.

Az itt folyó munkával kapcsolatban kézikönyvek, mondókagyűjtemény, videofilmek készültek.

Mindezek a szülőkkel együttműködve valósulnak meg. Tanácsadással segítik őket.

A meleg családi légkör őszinte, a gyermekek ügyét szolgáló együttműködést biztosít minden gyermek és felnőtt számára.

III. Fejlesztési célok

A középsúlyos fokban értelmi fogyatékos óvodáskorú gyermekek az óvodába lépéskor igen heterogén képet mutatnak. Az eltérések az életkorban, fejlettségi szintben, a fogyatékoság súlyosságában, típusában, a gyermek előzetes életében, családi vagy előző intézményes nevelésében gyökereznek.

Közös vonásuk azonban, hogy **fejlődésük lelassult**, s a mennyiségi eltéréseken túl **minőségi eltérés** tapasztalható. Az **alacsony pszichés aktivációs szint** miatt minden területen nehezebben induló, lassabb fejlődést mutatnak. Gyakran motiváció szegények.

Míg a problémamentesen fejlődő gyermek egyenletes tempóban nagyobb lépcsőfokokon át jut el a célig, addig az értelmi fogyatékos gyermek sok kisebb, alacsonyabb lépcsőfok megmászásával, **kis lépésekkel**, sok-sok gyakorlás után közelíti meg a célt, saját lehetőségeinek csúcsát.

Szorosan **együttműködve a családdal** célzottan igyekszik a pedagógus kihasználni azokat az időpontokat, amikor bizonyos funkciók érése "szenzibilis fázisban" van.

Az optimális fejlesztés a transzferhatás következtében az egész személyiségre hat, a **gyermek pszichomotoros fejlesztését szolgálja**. Így nem egymástól elkülönült funkció tréning zajlik, hanem egyidejűleg több funkció fejlődését segíti a komplex környezet.

A **szociális tanulás támogatása közben** figyelembe veszi a program a különböző funkciók egymásra épülését, hogy sikerélményt biztosítson a gyermekeknek, s hogy a tanítási technikák könnyen érthetőek, elsajátíthatóak legyenek.

A "tanulás" akkor hatékony, ha a gyermek érzi a **biztonságot**, ha tudja, hogy a környezete őt elfogadja, megérti.

Három "alapelv"-nek kell érvényesülni:

"Ölelj át!", "Tegyéle!", "Hagyjál békén!".

Ez jelenti egyrészt az életkor specifikus, illetve fejlettség szerinti önállósulási folyamatok állomásait, másrészt azt, hogy a sérült gyermek is elsősorban gyermek, akinek szüksége van a bizalomteljes szeretetre, elfogadásra, de a túlzott óvó-védő szeretet gátja lehet az önállósulásnak.

Így meg kell tanulni elengedni, "letenni" a gyereket, örülni az első önálló kísérleteknek, s ezt elő kell segíteni, illetve szükségleteit oly módon figyelembe venni, hogy a napirendben legyenek a pihenést, a nyugalmat biztosító idők, fázisok, ahol azt csinál amit akar – természetesen a felnőtt felügyelete mellett.

Miután a **spontán tanulás is sérült**, gyakran hiányzik a természetes kíváncsiság belőlük, tudatosan kell kiépíteni a tanulási helyzeteket.

Meg kell tanulniuk az összes érzékszerv bevonásával a **helyes érzékelést, észlelést**, mint a magasabb mentális folyamatok kialakulásának első lépcsőfokát.

Az észleléssel igen szoros kapcsolatban van a megismerés folyamatában az **emlékezet** és **figyelem**, hisz csak azt tudják felidézni, amire emlékeznek, az emlékezet pedig függ a figyelemtől.

A **nagy mozgásigényre**, a **tevékenység érzelem vezéreltségére**, a viszonylag jó **utánozó készségre**, a felnőtt központúságra támaszkodva lehet eredményt elérni.

A gyermeki személyiség fejlődése szempontjából a legfontosabb tevékenységformára a **játéokra** épülhet a pedagógiai munka, bármilyen képesség-fejlesztés legyen az mozgás, pszichomotoros vagy nyelvi-kommunikációs fejlesztés.

A játék nincs ellentétben a tanulással. Játék közben a gyermek tanul: tanul szociális szerepet, érzelmeket, motívumokat, beállítódást, tanulja a környezet személyi és tárgyi világának elsajátítását.

Az **óvodai élet tudatos szervezésével**, a mindennapos szakszerű csoportos és egyéni **képességfejlesztő munkával**, az **érzelmi biztonság megteremtésével**, a gyermekek tevékenység-szükségletének kielégítésével, a sokoldalú tapasztalat-szerzést, a szociális tanulás feltételeit biztosítva **kell elérni**, hogy az óvodások:

- érezzék magukat biztonságban a szeretetteljes légkörű közösségben;
- testi, szociális, értelmi képességeik egyaránt fejlődjenek:
- tudjanak utánozni;
- tudjanak egymás mellett és egymással tevékenykedni, a felnőtt irányítását elfogadni;
- használják adekvátan a játékeszközöket, játékban legyenek kitartóak, vigyázzanak játékukra, ismerjék azok helyét;
- értsék az egyszerű – alkalmanként gesztussal kísért – verbális utasításokat, azokat hajtsák végre.
- fejlettségi szintjüknek megfelelően tudjanak kommunikálni;
- kívánságukat, kérésüket, szükségleteiket tudják közölni;
- használjanak nonverbális jelzéseket is.,
- sokrétű tapasztalatokat szerezzenek közvetlen környezetükről, tudjanak abban tájékozódni,
- ismerjék meg a környezet tárgyait, azok tulajdonságait,
- tudjanak rövid ideig feladathelyzetben maradni, figyelmüket egy adott tevékenységre irányítani,
- alakuljon ki önállóságuk az elemi tisztálkodás, öltözés-vetkőzés, étkezés, WC használat terén, ha kell, fogadjanak el és kérjenek segítséget,
- mozgásuk legyen viszonylag összerendezett, harmonikus;
- igényeljék a rendszeres mozgást, tevékenyen vegyenek részt mozgásos játékokban.
- tudjanak különböző anyagokkal ügyesen manipulálni, alakuljon ki az ábrázolás igénye bennük,
- szívesen hallgassanak rövid mesét, verset, tudjanak életkoruknak, fejlettségi szintjüknek megfelelő dalokat, verseket, mondókákat,
- ismerjék az alapvető viselkedési szokásokat, tudjanak köszönni, kérni, kivárni,
- tudjanak elemi szabályokhoz alkalmazkodni, elemi munkát végezni.

IV. Tartalom

A tanulás folyamatában elméleti, gyakorlati ismeretek, jártasságok, készségek elsajátítását, képességek kialakulását, viszonyulások, érzelmi akarati tulajdonságok fejlődését, magatartás tanulást segíti a pedagógus. A verbális, mozgásos és szociális tanulás eredményeként alakulnak a gyermek érzelmei, a cselekvés módja, a szociális magatartás, különböző tulajdonságok és képességek.

Foglalkozási formák a gyógypedagógiai óvodában

- **önkiszolgálásra nevelés:** feladatai: a tisztálkodás, öltözés-vetkőzés, étkezés, egyszerű munkavégzés, szobatisztaságra nevelés terén minél nagyobb önállóságra nevelni az óvodás gyermeket.
- **mozgásfejlesztés:** az alapmozgások kialakítása, korrigálása, a koordinációs zavarok, a mozgásos ügyetlenség csökkentése, a testi-lelki harmónia, a jó pszichomotoros állapot elősegítése.
- **anyanyelvi nevelés:** kettős feladata: a beszéd megértés fejlesztése, az aktív beszéd indítása, fejlesztése, illetve speciális megközelítési móddal, kis lépésekkel, minden érzékszerv egyidejű bevonásával a szűkebb környezet megismertetése. Egyszerű mesék, versek, mondókák megtanítása.
- **a vizuomotoros készség fejlesztése:** a vizuális és taktilis észlelés, a testséma fejlesztése a szem-kéz koordináció, alakállandóság, alak-háttér felismerő képesség fejlesztése, a téri tájékozódás fejlesztése, a helyes ceruzafogás megtanítása, az ábrázoló kedv felkeltése, technikák, eszközök megismertetése.
- **játékra nevelés:** az adekvát játékhasználat elsajátíttatása, a gyakorló, konstruáló és elemi szerepjátékok megismertetése. Az egymás melletti és együttes játék megvalósítása énekes-verses népi játékok játszása.
- **egyéni fejlesztés:** az adott gyermek fejlettségi szintjének megfelelő képességfejlesztés. A lassabban haladó és a csoport átlagánál jobb képességű gyermek egyénre szabott terápiáját is jelenti.
- **zenei nevelés alapjai:** egyszerű ritmusú versek, mondókák segítségével a ritmus, a zenei hallás fejlesztése, az ULWILA zenei módszer (színek alapján történő hangszeres tanítás) alapjainak megtanítása.

Kiegészítő terápiák

- **logopédiai kezelés:** megkésett beszédfejlődés terápia
- **speciális úszásoktatás elemei:** vízhez szoktatás, a vízben való biztos mozgás, a helyes levegővétel elsajátítása, az úszás előkészítése, a siklás – esetleg úszás – megtanítása erre kiképzett gyógypedagógus úszóedző vezetésével.

A foglalkozások heti rendszeressége

a foglalkozás neve	heti előfordulás	a foglalkozás formája
anyanyelv	5	csoportos, egyéni
mozgásfejlesztés	5	csoportos
önkiszolgálás	2 (év elején 5)	egyéni, mikrocsoportos
vizuomotoros fejlesztés	3	mikrocsoportos vagy egyéni
játékra nevelés	2 - 3	csoportos, mikrocsoportos vagy egyéni
egyéni fejlesztés	5	egyéni
zenei nevelés alapjai	2	mikrocsoportos

Szokások kialakítása

Minden ember életében a rítusok, szokások jelen vannak. Lényegesen befolyásolják a személyiségfejlődést. Gazdaságossá teszik a cselekvést, tudatmentesítő szereppel is bírnak. A szokásos cselekményeknél nincs szükség akarati erő kifejtésére, erős figyelemkoncentrációra. Jól begyakorolt sztereotípiákat kell kialakítani úgy, hogy a már kialakult jó szokásokat megerősítik – illetve a helyes szokásokat alakítják ki – egyben kiküszöbölik a rossz beidegződéseket kioltással.

A szokás valamilyen művelet többszöri ismétlésének eredménye egy adott helyzetben. Ennek kialakulásához meghatározott számú gyakorlásra, ismétlésre van szükség, hogy a cselekvés vagy viselkedésforma szokássá váljon.

A gyermek sérülésének, életkorának megfelelő élethelyzeteket kell teremteni, a kialakult feltételes reflexeket meg kell erősíteni.

Szükséges, hogy a már kialakult szokásokat mindig, minden körülmények között azonos módon várják el a gyermektől. A szokások keletkezésekor a **tudatosságnak**, a szükségesség belátásának a **cselekvés akarásának** is lényeges szerepe van, megkönnyíti, meggyorsítja a szokásfejlődés folyamatát.

Az értelmi fogyatékos óvoda még nem látja be helyes vagy helytelen viselkedésének következményét, itt az **utánzásnak**, modellkövetésnek van nagy jelentősége. A cselekvés hasznosságát kell hangsúlyozni elsősorban. A helyes viselkedést kell megerősíteni. A következetes elvárás mellett szükséges az állandó ellenőrzés. Figyelni kell a **fokozatosságra**, **egymásutániságra**, fontossági sorrendre.

Igyekeznek kiküszöbölni azokat a cselekvési alkalmakat, amelyből a rossz szokások származhatnak. A szokások kialakításának alapvető feltétele tehát a **pozitív példa**. A preferált személy viselkedése utánzásra készíti a gyermeket. Ezért csak olyan szabályokat állítson fel a pedagógus – a gyermek számára érthetően, - amely betartása nem jelent túl nagy feladatot. A meggyőzés a gyermek szenzoros problémái értelmi állapota miatt csak óvatosan alkalmazható.

A jól megválasztott **napirend**, a határozott, de szeretetteljes **követelés**, az **értelmes rend** segíti a szokások kialakítását.

A nevelés során egyre nagyobb szerepet kap az önállóságra nevelés, amely azonban soha nem nélkülözheti az ellenőrzést, az ehhez kapcsolódó jutalmazást, büntetést.

A gyermekek a pedagógusban, illetve a velük kapcsolatban levő felnőttekben **érzelmi támaszt** keresnek. Szavaikat, azok tartalmát, egész magatartásukat, annak minden összetevőjét úgy kell szabályozni, hogy érzelmeiken alapuló, bensőséges személyes kapcsolat alakulhasson ki.

Az óvodások családban élnek. Többségük meleg, szeretetteljes milióból érkezik, de a családok nevelés attitűdjét gyakran meghatározza a túlzott féltés. Többségüket teljesen kiszolgálják, etetik, pelenkázzák, ölben cipelik. Többször autón utaznak – a nagy távolságok ezt indokolják – nem ismerik a tömegközlekedési eszközöket, néhány lépés után elfáradnak, rövid ideig tudnak csak sétálni. Egyedül nem tudják elfoglalni magukat. Már a 3-4 éves értelmi fogyatékos gyermek is képes "manipulálni" környezetét, ha a család ezt hagyja.

Mindezek figyelembevételével kell a gyermek helyes szokásrendszerét kiépíteni, hatva a családra, azonos követelményeket állítva.

A **szoktatási idő** (8 hét) arra szolgál, hogy fokozatos legyen az átmenet, de feltétlenül örömszerző a gyermek számára. A családban addig csak felnőttek között élő a vele való permanens anyai foglalkozást igénylő gyermek **fokozatosan** szokja meg az új miliót.

Fontos, hogy ne változtassanak meg radikálisan mindent a gyermek életében. Türelmes, de **határozott követeléssel, speciális tréningekkel**

(pl. játék elrakás, csap kinyitása stb.) érik el, hogy szívesen alkalmazkodjon az elvárásokhoz minden gyermek.

A szokások kialakításának területei

Az egészséges életmódra nevelés

Az óvodai élet során törekedni kell arra, hogy a gyermekek egészsége, későbbi igényei megalapozása érdekében kapja meg szükségleteinek megfelelő gondozást, s egyre inkább legyen számára természetes igény az egészséges életmód.

Ezek megvalósulási területei:

Testápolás

- Célja a tisztaság igényének felkeltése, a fokozatos önállóság: tudják a csapot kinyitni, elzárni, saját törölközőt felismerni, kis segítséggel kezet törölni, WC-használat után, étkezés előtt kezet mosni, segítséggel fogat mosni, túrni a fésülést, kérjenek zsebkendőt, tudjanak orrot fújni, üljenek helyes testtartással.

Étkezés:

- Esztétikus környezetben fokozatosan alakulnak az étkezési szokások az etetéstől az önálló kanalazáson át, megtanulják a villa használatát, a szalvéta használatát, a pohárból ivást, a rágást. Ügyesebb gyermekek segítenek teríteni, az asztalt leszedni, letörölni, szemetet kivinni, kancsóból tölteni stb. Fontos az étkezésnél a helyes mérték, a tempó megtanulása is.

Öltözés-vetkőzés:

- A célszerű, könnyen le-felvehető kényelmes ruhadarabok segítik az önállóságra nevelést. Fontos, hogy igényelje a gyermek a tiszta, ápolt külsőt, a rendet. A fokozatosság elvét betartva tanulja meg az egyes ruhadarabok levételét, majd kis segítséggel az öltözködés fázisait, a saját ruhadarabok felismerését.

WC használat, szobatisztaságra nevelés

- A pelenka nélkül rendszeres ültetés mellett nappal "száraz maradjon" állapottól el kell jutni az utánjelzés, majd szükséglet jelzéséig. A bilitől a WC használatig, a WC- papír használatban segítséget igényelnek többnyire az óvodások.

Testedzés

- a teremben vagy szabad levegőn való tornázás, kirándulás, sok-sok mozgás legyen igénye minden gyermeknek.

A közösségi élet szokásainak megalapozása

A bölcsődéből érkező gyermek óvodai beilleszkedése viszonylag könnyebb, mint a családból érkező gyermekeké. Ők először kerülnek olyan helyzetbe, amikor a vágy a cselekvés, szándék és végrehajtás közé akadályok ékelődnek. Nehezíti a helyzetet, hogy a kommunikáció hiányában nem tudják kívánságaikat, szükségleteiket jelezni, kódjai nem egyértelműek az új környezet számára. A szülő és pedagógus türelmes kivárása, egyszerű gesztussal megerősített beszéde segíthet az első időben. Ha a gyermek tapasztalja, hogy nem örökre szakították ki a megszokott környezetből, és számára élményhordozó az első óvodai nap, könnyebben beilleszkedik. Megtanul alkalmazkodni, vágyait késleltetni, a szituáció ismétlődésével lassan tájékozódni az új helyzetben, megtanulja "elviselni" társait, majd fokozatosan közelít a számára szimpatikusabbak felé, mindig érezve, hogy a szeretett, biztonságot adó felnőtt közelében van.

A napirend, a foglalkozások változatos ismétlődése, a pihenés, szabad játék számtalan lehetőséget ad az egymásra figyelésre, az együttes örömszerzésre, a másság elfogadásának segítésére.

Megtanulják az elemi illemszabályokat, pl. köszönés, lábtörlés, kopogás, a csendes- és hangos helyzetek váltakozását.

Az óvodai élet alkalmat nyújt a közlekedési eszközökön való utazásra, az egyre nagyobb séták megtevésére, közös vásárlásra, lépcsőzésre stb. Mindezek számtalan lehetőséget nyújtanak a **szociális** tanulásra, a derűs légkör, a jó munkaszervezés, sok-sok együttes élmény alapján.

Munka jellegű tevékenységek

A középsúlyos értelmi fogyatékos óvodások szívesen tevékenykednek, "segítenek". Sajnos a túl féltő környezet gyakran letöri a kezdeti próbálkozásokat.

Ha a gyermek érzi munkája fontosságát – bármilyen kicsi is az – szívesen hajt végre egyszerű feladatokat önmaga ellátására, társai javára.

Az egyszerű "add ide!", "hozd ide!", "rakjuk el!" jellegű feladatoktól fokozatosan jutnak el a gyermekek az elemi **"naposi"** feladatokig.

A felnőttet utánozva egymásnak is szívesen segítenek – gyakran elvégezve egymás helyett a feladatot – segítenek az eszközök kikészítésében, elrakásában, terem átrendezésben stb. Fontos, hogy a szülők is igényeljék az otthoni feladatvégzést, s a későbbi önálló életvezetés érdekében bízzák meg őket egyszerű feladatokkal.

Hagyományok kialakítása

A hagyományok minden közösség életében nagy jelentőségűek. A készülődés, az ünnepi hangulat, majd a rá való emlékezés, fényképek, filmek nézése sok közös élmény forrása lehet. Erősíti az összetartozást, segíti az egymás figyelését, az egymásnak segítséget. Fokozza önmaguk megismerését, önbizalmukat.

A hagyományok egy-egy közösség sajátjai, csak rájuk jellemző apró mozzanatokkal, intimitásokkal bírnak. Hagyomány lehet pl. az alvás előtti rövid mese, a reggeli közös éneklés, névsorolvasás, a közösen megünnepelt születésnapok, névnapok, a játékház, táncház, akadályverseny egy-egy ünnephez kapcsoltan.

Az ünnepek is a hagyományépítést szolgálják. A legjelentősebbek: Mikulás, Karácsony, Farsang, Anyák Napja, Gyermeknap, Tanévzáró ballagás.

Ezek egy része csoportban zajlik, más része a szülők számára is nyilvános. Alkalmat nyújtanak arra, hogy számot adjanak arról, hogy mit tanultak a gyermekek, hogy mennyit változott figyelmük, emlékezetük, beszédállapotuk, mennyire váltak magabiztossá, mennyit ügyesedtek. Értik-e, hogy a szülő most néző, s nekik a "színpadon" van a helyük.

Fontos, hogy az ünnepekre való készülődéskor a külsőségek, és a tartalom arányban legyen.

Képességfejlesztés a célzott foglalkozásokon

1. Útban az önállóság felé

☺ Önkiszolgálásra nevelés:

Mindennapos tevékenységi forma, nem külön órarendszerű foglalkozás. Fontos, hogy kellő időt adjunk a gyakorlásra, fokozatosan, kis lépések elvét alkalmazva végezzük a különböző részfeladatokat.

formája	- egyéni illetve mikrocsoportos
ideje	- értelemszerűen a WC használat, tisztálkodás, étkezés, öltözés, teremrendezéssel kapcsolatosan naponta
célja	- a gyermek szükségleteinek megfelelő komfortérzés biztosítása, gondozás, gondoskodás - nagyon apró lépésekkel az önállóság elérésének segítése - verbális utasítások a beszédmegértés, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás fejlesztése - a testséma fejlesztés, tájékozódás a saját testen, a testrészek ruhadarabok viszonyának felismerése

- alapvető higiénés szokások kialakítása
- az ápoltság, tisztaság igényének felkeltése
- helyes viselkedési formák elsajátítása
- a rászorultság, kiszolgáltatottság helyett az "én is tudom" függetlenség érzésének segítése
- a téri tájékozódás elősegítése.

A gyermekek az önállóság terén is különböző fejlettséget mutatnak. Önállóságuknak gátja lehet az esetleges társulói fogyatékoság (pl. mozgáskoordinációs zavar). Ahhoz, hogy e téren eredmények szülessenek, **alkalmat** és **időt** kell adni a gyermeknek, s amit már önmaga el tud végezni, azt nem szabad helyette megtenni még akkor sem, ha sűrget az idő, s a felnőtt gyorsabban, komfortosabban végezné el a feladatot.

Az a gyermek vagy fiatal felnőtt lesz a társadalom számára elfogadható – azzal lehet elmenni nyaralni, barátokhoz, színházba stb. – aki birtokában van a társadalom által elvárt viselkedési formáknak. Ez az önállóság, helyes viselkedés az elfogadás szempontjából talán fontosabb, minthogy ismerje a színeket, vagy tud-e számolni.

Az a gyermek, aki korai életszakasztól kellő alkalmat és segítséget kap, hagyják és elismerik próbálkozásait, felnőttként is természetesen tesz azért, hogy önmaga és környezete élete jobb legyen.

Az óvodának tehát alapozó szerepe van e téren. Az önállóság bizonyos területei nemcsak a gyermek **életkorától függnnek**, hanem **fiziológiai érettségétől** (pl. szobatisztaság), **mozgásos ügyességétől** (pl. öltözés), s nem utolsó sorban **értelmi állapotától**.

A túl bonyolult, a gyermek pillanatnyi képességeit meghaladó feladat sikertelenséghez, elbizonytalanodáshoz vezet. Elbátortalanítja a gyermeket. Ezért fontos, hogy a gyermekek apró lépésekben, rövid gesztussal kísért utasítások, illetve utánzás alapján tanuljanak.

☺ Étkezési szokásoknál feladat:

- kanalizás megtanítása (merítés, szájhoz vitel, az étel megrágása, nyelés),
- a poharazás: a pohár felemelése kortyolás, nyelés, a pohár letétele,
- a szalvéta használata,
- a villával való ismerkedés (felszúrás vagy merítés),
- kérés, megköszönés,
- ügyesebb gyermekeknél az ételből való szedés,
- a rágás megtanítása,
- a helyes tempó elsajátíttatása,
- kenyér vagy kifli fogása, leharapás a kenyér és a rajta levő együttes elfogyasztása,
- a terítés folyamatának megismerése (pl. szék, tányér, kanál, pohár, szalvéta egymáshoz rendelése).
- az étel és a hozzávaló eszközök felismerése,
- étkezés utáni teremrendezésben közreműködés.

☺ Tisztálkodás terén:

- a vízcsap kinyitása, elzárása,
- szappan használat, utána kézöblítés,
- a saját törülköző felismerése,
- a kéz, arc szárazra törlése segítséggel,
- önálló kéz- és arcmosás,
- fogmosásnál együttműködés (száraz, majd nedves fogkefe, fogkrémes fogkefe elfogadása, szájöblítés megtanítása), önálló fogmosás,
- "baleset" vagy kirándulás esetén a zuhanyozáskor együttműködés (kéz, láb felemelése stb.),
- a fésülés túrése, önálló próbálkozás,
- igény a tiszta, ápolts külsőre,
- étkezés előtti, utáni, bizonyos munkafolyamatok (pl. festés) utáni kézmosás igényének felkeltése,
- orrfújás megtanítása, zsebkendő használatának igénye, a piszkos zsebkendő szemétkébe dobása.

☺ Szobatisztaságra nevelés

- rendszeres ültetés mellett a szükséglet megfigyelése,
- a jelzés megtanítása (utánjelzés majd mutatás, hangadás stb.),
- WC, vagy bili és a szükséglet elvégzése közti kapcsolat felismertetése
- kérdésre jelezze szükségletét
- önmagától jelzi szükségletét, képes visszatartani addig, míg a WC-re ér
- a biliről a gyermek WC-re szoktatása
- fiúk állva pisiltetésének megtanítása
- WC papír használata segítséggel
- "baleset" jelzése
- a WC használatához szükséges ruhadarabok le-, felhúzása
- WC használat utáni kézmosás megtanítása
- ajtó nyitás-csukás megtanítása.

☺ Öltözés, vetkőzés

- együttműködés az öltözésnél, vetkőzésnél,
- sapka, sál levétele,
- zipzár lehúzása,
- egyszerű ruhadarabok levétele (cipő, zokni, nadrág stb.),
- vetkőzésnél kis segítségnyújtás (kigombolás, kikötés, cipőfűző meglazítása stb.)
- egyszerű ruhadarabok felvétele, pl. sapka, bugyi stb.,
- kis segítséggel öltözés (ruha elejének megmutatása, jobb - bal oldalnál segítség, befűzés, gombolás stb.),
- bizonyos ruhadarabok teljesen önálló felvétele.

☺ Önálló munkafeladatok

- saját hely felismerése (öltözőben, étkezésnél, alvásnál stb.),
- székek helyre rakása,
- játékok közös elrakása,
- szőnyeg feltekerése (pl. mozgásfoglalkozáshoz),
- közös teremrendezés,
- eszközök bevitele, kiosztása,
- egyszerű tárgyak kivitele (pl. konyhába),
- egyszerű üzenet közvetítése óvodán belül,
- társak segítése,
- asztal letörlése,
- szemét összeszedése,
- székek felrakása,
- saját ruhadarabok, eszközök felismerése, elrakása,
- közös ágyazás, ágynemű, ágyak elrakása,
- lépcsőn járás.

Már szó volt róla, hogy kis lépések elvének e tevékenység során igen nagy szerepe van. Mindig az adott viselkedésformát, annak minden szakaszát kell magunk elé képzelve felbontani annak összetevőire.

- Pl. zokni felhúzása:
- megfogni a zoknit,
 - sarkát alulra fordítani,
 - a zoknit "összeszedni",
 - a lábat felemelni,
 - belebújtatni a lábat a zokniba,
 - felhúzni a lábfejre, a sarokra, majd a bokára,
 - megigazítani, hogy a boka fölötti részt is takarja.

Kezdetben a gyermekkel együtt végezzük a cselekvést, majd a könyökénél irányítjuk, aztán csak szükség esetén segítünk, míg önálló nem lesz.

Ezzel a példával a felnőtt számára automatikusan végzett mindennapi tevékenységek összetett voltára akartuk felhívni a figyelmet.

Értelemszerűen minden fejlesztést az adott gyermek fejlettségi szintjéhez mérnek, s arra építenek, amit már tud.

Fontos, hogy az ügyetlen próbálkozást is értékeljék, jutalmazzák. Szociális megerősítés, de gyakran maga a feladat elvégzése is jutalomértékű a gyermek számára.

2. Mozgásfejlesztés foglalkozás

Ez a foglalkozás a nagymozgások kialakítását, begyakorlását, korrigálását szolgáló foglalkozási forma.

formája	- csoportos vagy egyéni
ideje, időtartama	- naponta
- 20-30 perc

célja

- a motoros tanulás elősegítése;
- az alapmozgások kialakítása, korrigálása, az értelmes, célirányos mozgás kialakítása;
- a biztos egyensúly kialakítása;
- ügyesség, állóképesség, erő fejlesztése;
- a teljesítőképesség növelése;
- a mozgásos gátlás oldása;
- az utánzókézség fejlesztése;
- a testséma fejlesztése;
- a légzéstechnika javítása;
- a ritmusérzék fejlesztése;
- a szervezet sokoldalú, harmonikus, arányos fejlődésének biztosítása, az egészség megőrzése;
- a figyelem, emlékezet, beszéd, mozgás összekapcsolása;
- a szenzomotoros ismeretszerzés lehetőségeinek javítása;
- a mozgáskoordináció fejlesztése;
- a téri tájékozódás fejlesztése.

A mozgás fejlődése az érés és tanulás egységében valósul meg. Mozgásmintákból épülnek fel a motoros készségek, a sok-sok gyakorlással, ismétléssel lesznek pontosak, célszerűek.

A mozgás a gyermek természetes reakciója, természetes aktivitása. Benne komoly motivációs erő rejlik, mely könnyebbé teszi az ismeretek átélését. A saját testből, illetve a külvilágból származó ingerek felvétele direkt kontaktus útján (tapintás, szaglás, ízlelés, egyensúlyérzékelés, proprioceptív ingerfelvétel) illetve indirekt módon (látás, hallás) történik. A mozgás szervezi meg a szenzoros impulzus mintákat, egyben örömforrás, amely a test működését kíséri, biztosítja a gyermek motiváltságát. A gyermek számára nyújtott ingerekre egyre magasabban szervezett viselkedésre válaszol, a taktilis, vesztibuláris rendszere normalizálódik, mozgása koordinált lesz.

Fontos, hogy a környezet készítse a gyereket a motoros válaszadásra, miközben biztonságot is hordoz. A gyermek saját aktivitásán át jusson újabb és újabb tapasztalatokhoz, amelyek az érzékszervi és mozgásos tanulás további fejlődését szolgálják.

A mozgásfejlesztés hatalmas nyelvi anyagot is mozgásba hoz. Az átélt mozgás és annak megfogalmazása erős késztetést jelent a történések kifejezésére.

Az értelmi fogyatékos gyermek mozgásának jellemzői

Az értelmi fejlődésükben akadályozott gyermekek mozgásukban is eltérnek ép társaiktól. A pszichoszomatikus fejlődésüket befolyásolja – az életkor mellett – a **fejlődési tempó nagyfokú lelassúbbodottsága**, a fejlődés **szabálytalansága**, **egyenetlensége**, az egyes területek egymáshoz való viszonyában bekövetkező változás. Ehhez járul a fejlődés során jelentkező minőségi változásokat jelentő mozzanatok **elmosódása**, **jellegtelensége**.

Tanítványainknál a mozgásfejlődés során bizonyos **fázisok kimaradnak**, **kevésbé gyakorlódnak be**, illetve **hibásan rögzülnek**.

Ez a **menyiségi** és **minőségi eltérés** megmutatkozik a mozgáskoordináció és egyensúlyérzék zavarában, a mozgás folyamatainak kivitelezésének pontatlanságában, a testséma, a téri, időorientáció fejlődésének elmaradásában, ügyetlen, lassú mozgásban, vagy hipermotilitásban.

A figyelem zavara miatt gyakran egyszerű feladatok utánzására képtelenek. Számolnunk kell az esetleges társuló fogyatékoságként jelentkező mozgássérüléssel, esetleg mozgásos félelemmel. Ugyanakkor bizonyos kórformájú gyerekek jó utánzókézsége jó kiinduló alapot ad a fejlesztéshez.

Az óvodába kerülő gyermek mozgásának jellemzői

Az értelmi fogyatékos gyermek szembetűnő vonása a **bizonytalan, ügyetlen, kevésbé harmonikus** mozgás. Járása általában széles alapú, a kezek együttmozgása hiányzik testi fejlettségük eltér ép társaiktól. A gracilis csontozatú, kissúlyú gyermekek mellett sok az elhízott, lusta óvodás is.

Mozgáskészségüket **infantilizmus** jellemzi, az érési egyenetlenség, a fejletlen testséma, a taktilis háritás, a zavart kinesztetikus észlelés, a nagy és finommotorika koordinátlansága tetten érhető. A szenzoros-motoros információk rendezése nehézségbe ütközik. Az ingerre való reagálás pontatlan. Nincs készítetésük a közelítő mozgásokra, megfigyelésük bizonytalan. Mozgásuk ritmusa diszharmonikus, statikai hibák, tartási rendellenességek, az izomtónus zavara jelentkezhet. Mozgás-kivitelezésük erőtlen.

A téri orientációs zavar következtében a mozgások megtervezése, kivitelezése nehézséget okoz. Nem tudatosul a gyermekben vizuálisan, kinesztetikusán az, hogy miként tölti be a teret saját testével, nem érzi saját teste határait, nem ismeri fel a tárgyak, személyek, önmagához, illetve egymáshoz való viszonyát.

A rosszul beidegződött mozgások nehezen korrigálhatók, gyakran figyelhető meg mozgásos sztereotípiák. A mozgásos gátlásosság mellett jellemző lehet a hiperaktivitás.

A mozgásfejlesztés feladata

Az óvodáskorú gyermekre a cselekvésbe ágyazott gondolkodás jellemző, tehát a mozgásos tanulásnak – melyhez az érés is természetesen hozzájárul – óriási a jelentősége.

Mivel gyermekeink fogékonyak a szenzoros-motoros közlésre, tanulásuk alapja a szemléletes, cselekvéses tanulás, ehhez állandó vezetésre, megerősítésre van szükség a sok-sok gyakorláson túl.

Az óvodai mozgásnevelés feladata, hogy fejlessze az erőt, ügyességet, gyorsaságot, állóképességet, a biztos egyensúly kialakítását, növelje a teljesítőképességet, továbbá javítsa a hibás összerendezetlen mozgásokat. Meg kell tanítani a gyermekeket a különböző helyzetekben való értelmes cselekvésre, célirányos mozgásra.

Az utánzókézség fejlesztését a nagymozgások utánzásával lehet a legjobban fejleszteni.

Első lépés a **passzív mozgásindítás** (passzív tornáztatás). Eleinte sok ringató, gurítós játékot játszanak, amely a feszültség oldását segíti és az érzelmi nevelés szempontjából is nagy jelentőségű. Ezután a gyermeki mozgásfejlődés állomásainak megfelelő **alapmozgások kialakítására**, gyakorlására térnek át, majd az alapmozgásokból állítanak össze mozgássorokat.

Ezekkel párhuzamosan sok **gesztussal kísért mondókát** tanulnak.

A mozgásfejlesztés területei

☺ játékos utánzó gyakorlatok

☺ alapmozgások kialakítása, korrigálása, gyakorlása

☺ mozgásos játékok.

☺ Játékos utánzó gyakorlatok

Feladatai:

- az utánzókézség fejlesztése, sikerélmény biztosítása, közös tevékenység, kapcsolatteremtés, az egyes testrészek átmozgatása, ráhangolódás a foglalkozásra, testséma fejlesztés, a beszéd megértés és beszédkészítés, a figyelem, az emlékezet fejlesztése.

A játékos utánzó gyakorlatokat kezdetben segítséggel, majd egyre önállóbban végzik a gyerekek. A mondókával, verssel, énekkel kísért gimnasztikai gyakorlatok az egész test átmozgatását célozzák.

Az énekek, versek megadják a mozgások ritmusát, az egyszerű, könnyen utánozhatók, felkeltik a gyermek érdeklődését. Átalluk megismerik az egyes testrészeket, megtanulják, hogy melyik a páros, és azt, hogy azok egymástól függetlenül is mozgathatók. Testsémájuk, testtudatuk, testfogalmuk fejlődik.

☺ Az alapmozgások kialakítása, korrigálása

Feladatai:

- a pontos mozgás-kivitelezés segítése, a hibás, összerendezetlen mozgások javítása, a mozgásos gátlások oldása, a mozgásigény kiélésének segítése, az erő, ügyesség, állóképesség, gyorsaság, teljesítőképesség növelése, az érzékelés, észlelés, emlékezet, figyelem, gondolkodás, beszéd fejlesztése.

A foglalkozások fő részét ezek a gyakorlatok töltik ki. A csoportos együttlét alatt megtanulnak a gyermekek egymásra figyelni, egymást megvárni, segíteni egymáson. Megtanulnak egyszerű verbális utasításokat végrehajtani. Viselkedésük fegyelmezett lesz.

A foglalkozás e része alatt **hely- és helyzetváltoztató mozgásokat** végeznek. A különböző minőségű talajon, szőnyegen, szabadban végzett, sokoldalúan begyakorolt mozgások hatására gazdagodnak ismereteik önmagukról. A páros gyakorlatok a kapcsolatteremtést is segítik. A hibás mozgás korrekcióját az új dinamikus sztereotípiák kialakítása szolgálja.

A foglalkozások e részének tervezésekor különös figyelmet kell fordítani a gyermek **biológiai állapotára** az esetleges **társuló fogyatékoságára** (pl. vitium).

☺ Gyakorlatok:

rendgyakorlatok

kartartások

- nyújtott
- hajlított
- vegyes

karkörzések

állások

- alapállás
- lábujjon
- sarkon
- talpélen
- guggoló állás
- terpeszállás

ülés

- nyújtott
- terpesz
- török

fekvés

- hanyatt
- hason
- oldalt

függés

- függőállás
- függeszkedés

járás

- kis és nagy lépéssel előre, oldalra
- gyors, lassú
- különböző minőségű talajon
- vonal között
- vonalon
- tárgyak kikerülésével
- tárgyak átlépésével
- hullámvonalon
- irányváltatással
- különböző eszközökkel
- lépcsőn járás

futás

- gyors, lassú tempóban
- tempóváltással
- különböző irányba
- irányváltással
- különböző szélességű vonalak között
- futás közben akadály átlépése, megkerülése
- futkározás
- célbafutás
- futás eszközzel a kézben

ugrás	<ul style="list-style-type: none"> - szökdelés - átugrás - leugrás - ki-be ugrás
dobás-fogás	<ul style="list-style-type: none"> - elkapás - eldobás - célba dobás
támaszgyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> - csúszás - kúszás - mászás - gurulás
egyensúlyérzékelt fejlesztő gyakorlatok	<ul style="list-style-type: none"> - lábujjhegyen állás nyitott, majd csukott - szemmel - fél lábon megállás - statikai egyensúlyhelyzetből való kibillentés - egyensúlyozás gerendán, vonalon - járás közben tárgy egyensúlyozása - állatmozgások utánzása - egyensúlyozás Bobáth labdán, hengeren, AYRES eszközökön - forgások, hintázás - gördeszkán húzás, tolás - postura utánzás - stb.

☺ Mozgásos játékok

Feladata:

- a tanult mozgásformák játékos gyakorlása, egyszerű szabályok megismerése, a versenyszellem előhívása, a foglalkozás játékos lezárása.

Ezek a játékok azokból az elemekből épülnek fel, amelyek a foglalkozásokon megjelentek. Játék formájában szolgálják a rögzítést, gyakorlást. Alkalmat kínálnak versenyzésre, páros gyakorlatra, együttes játékokra. Siker, kudarc átélését reprezentálják. Megtanulják a gyerekek ezek elfogadását, ezzel alkalmazkodóképességük is fejlődik az ügyességük, erőnlétük mellett.

A foglalkozások része a **légző gyakorlat** is.

Célja:

- a hasi légzés kialakítása, a helytelen ritmusú légzés korrigálása és a túlnyomóan szájon át történő ki- be légzés helyett az orron át történő belégzés megtanítása.

Elvárások az óvodáskor végén

- alakuljon ki a természetes mozgásigény
- örömmel, szívesen mozogjanak

- tudjanak mozgást utánozni
- alkalmazkodjanak a foglalkozások rendjéhez
- értsék az egyszerű verbális utasítást
- az alapmozgásokban szerezzenek jártasságot
- lépcsőn kapaszkodva, váltott lábbal közlekedjenek
- biztosan mozogjanak tornaszeren, játszótéri játékokon
- tudjanak rövid ideig figyelni a felnőltre és egymásra
- elemi szabályokat ismerjenek, tartsanak be.

3. Anyanyelv

A kommunikációs készség fejlesztését, a közvetlen környezet megismerését segítő foglalkozási forma.

- formája** - csoportos vagy egyéni, esetleg mikrocsoportos.
- ideje** - 5-30 perc
- célja**
- a gyermek beszéd iránti érdeklődésének felkeltése, utánzó-képesség fejlesztése;
 - kommunikációs igény felébresztése, ösztönzése;
 - a verbális kommunikáció gazdagítása, a jelzések differenciálása;
 - a beszédszervek ügyesítése;
 - a beszéd indítása, a passzív illetve aktív szókincs bővítése;
 - a hallási figyelem, hallási diszkriminációs képesség fejlesztése;
 - a grammatikai rendszer kiépítése;
 - a közvetlen környezet tárgyai, élővilága, cselekvései,
 - történéseiről tapasztalatok, ismeretek szerzése;
 - a kognitív funkciók, a figyelem, az emlékezet fejlesztése.

Az értelmi fejlődésükben középsúlyos fokban sérült gyermekek speciális beszédfejlesztését az teszi szükségessé, hogy beszédük minőségileg és mennyiségileg is eltér ép társaikétól. Később indul, lassabb ütemben fejlődik, s a szókincs, a mondatalkotás, illetve az artikuláció területén egyaránt sajátosságokkal bír. Nevelésüknek és oktatásuknak általánosan elterjedt komplex módszere, amely a fejlesztésnek, gyakorlásnak és a beillesztésnek többféle lehetőségével dolgozik, számol azzal, hogy az egyes funkciók terén sajátos és fokozott elmaradások vannak. Számol mindennekelőtt az érzékszervi - mozgásos koordináció sajátos és fokozott zavarával, az érzelmi éretlenséggel és az indítékszegénységgel.

A beszéd-rendellenesség együtt járója az értelmi sérülésnek és egyben súlyosbítja is azt. A gyermek nehezen sajátítja el a beszédet és éppen a sérüléséből adódóan nehezebben tudja "asszimilálni a beszéd differenciált rendszerét".

Speck meghatározását szem előtt tartva – miszerint "a kommunikáció az interperszonális kapcsolatteremtés rendszere és folyamata, amelynek során információkat cserélünk,

jelentéseket, elvárásokat, szándékokat és normákat közlünk. A kommunikáció elindítja és befolyásolja a szociális interakciót, az emberek egymásra vonatkoztatott viselkedését" – az értelmi fejlődésükben közép-súlyos fokban sérült gyermekeknél **kommunikációs igényű beszédnevelés**ről kell beszélni. Ez annak a törekvésnek a kihangsúlyozása, miszerint csak a kommunikációba való tudatos beillesztéssel és a kommunikációs képességre való ráneveléssel érhetők el a célok. A kommunikáció fejlesztésénél figyelembe kell venni mindazokat a **nonverbális ismerethordozókat**, amelyek az emberi kapcsolatrendszerben szerepet játszanak. Ilyen vizuális elemek pl. a mimika, tekintetváltás, gesztusok; taktilis elemek pl. érintés, simogatás; auditív elemek pl. a hang intenzitása, ritmusa, hanglejtés.

Rá kell nevelni őket a környezetből jövő jelzések iránti érzékenységre, azok felismerésére és a megfelelő válaszadásra.

Az értelmi fejlődésükben közepsúlyos fokban sérült gyermekek, nem csak azért maradnak el a fejlődésben, mert a központi idegrendszer sérült, hanem azért is, mert beszéd útján lényegesen kevesebb tanulási, fejlődési impulzushoz jutnak, mint ép társaik.

Minél kevésbé beszél a gyermek, annál kevesebb impulzus éri az emberek és dolgok felől. Nem tudja feldolgozni a környezet jelzéseit, elsivárosodik, nincs, ami motiválja a kommunikáció fejlődését.

A beszédfejlődés szoros összefüggésben van a mozgásfejlődéssel. A kezdetben mozgásfejlődésre fordított energiák a motorika megszilárdulása után felszabadulnak és a beszédfejlődés irányába hatnak.

Az értelmi fejlődésükben közepsúlyos fokban sérült gyermekek beszédfejlődési sajátosságai

Az értelmi fejlődési zavar egyik fő társuló tünete a különböző mértékű beszédfejlődésbeni elmaradás. A tünetek formái, jellemző jegyei összefüggnek a sérülés súlyosságával. Befolyásolhatja az idegrendszert ért károsodások formája, specifikus idegrendszeri sérülés is. Nemcsak a beszédfejlődés egyes fokozatai késnek, hanem a **nyelvi differenciáltság is tökéletlen** marad. A legtöbb esetben jelen van a beszédnek, mint kifejező tevékenységnek, az artikulációnak, a folyamatosságnak és a zöngének a zavara is.

Az élmények **diffúz és pontatlan átélése** már önmagában is csökkent nyelvi adottságokat és képességeket eredményez, mert a nyelv megnevező és ábrázoló funkciójának minden teljesítményéhez hozzá tartozik az események differenciált feldolgozása.

Gyakran évekig megrekedhetnek a **preverbális kommunikáció** szintjén, súlyos esetben nem vagy alig lépik ezt túl.

Jellemző, hogy a beszéd felfogásához és létrehozásához szükséges érzékszervi apparátus működik, külső ingereket érzékelnek, de a tudati tartalom szűk korlátok között fejlődik, gondolkodási képességük (fogalomalkotás, absztrakció, elvonatkoztatás stb.) sérülése olyan fokú, hogy szavaik nélkülözik az általánosított jelentéstartalmat. Beszédszerveik innervációja következtében tagolt hangadásra képesek, szavaik elemi fonéma értékűek. Jellemző az **artikulációs hibák nagy száma**, ami részben működési eredetű, részben a beszédszervek fejlődési rendellenességeivel függ össze. A sérült gyermeket jellemzi, hogy kognitív, emocionális és szociális területen olymértékben gátoltak, hogy nehéz őket motiválni. Többségüknél nagyon megkésik a beszédfejlődés, legtöbbszörüknél makacs pöszesség található.

Nyelvük tartalmilag szegényes, tényleges szókincsük lassan bővül, az utánzott szavakat nem képesek adekvátan használni.

Az óvodába kerülő gyermekek beszédfejlődési sajátosságai

Az óvodába kerülő gyermekek heterogén képet mutatnak a beszédállapot területén. Ahány kórisme, annyi beszédfejlődésbeni sajátossággal lehet találkozni, illetve az egyes típusokon belül az egyes gyerekek is különböző képet mutat-hatnak.

Például a **Down-szindrómás gyermekekre** jellemző:

A beszédmegértés alacsony szintje, a beszéd és a gesztusok használatának beszűkülése, amely a közvetlen környezet konkrét körére korlátozódik.

- Többnyire csak szótöredékeket, esetleg egy-egy szót használnak. A beszédhangok, hangcsoportok önálló kiejtésének ésután mondásának képessége zavart, mivel az auditív figyelem bizonytalan és a beszédszervek finom mozgásának képessége is sérült.
- Hangjuk mély, érdes, rekedtes.
- Viszonylag jó a beszédkésztetésük és verbális figyelmük.

Az **agysérült gyermekekre** általában jellemző:

- Indítékszegények, gyakran a beszédre való odafigyelés képessége is hiányzik náluk, közömbösek az akusztikus ingerekre.
- Az aktív beszéd területén is nagyobb mérvű elmaradás mutatkozik.
- A figyelem és a koncentráció zavara is hátráltató tényezőként jelenik meg.
- Auditív figyelmük bizonytalan, a beszédszervek finom mozgása is sérült.
- Nagy motoros ügyetlenségük miatt nehezen utánozzák az artikulációs mozgásokat.

Az **autista** gyerekek közül is egyre többen kerülnek gyógypedagógiai óvodába.

Jellemző rájuk, hogy:

- Elzárkóznak a világtól, nem keresik a kapcsolatot a benne levő dolgokkal, személyekkel. Kontaktus csak nagyon nehezen alakítható ki velük.
- Érdeklődésük beszűkült.
- Hiányzik belőlük a közlési vágy, szinte szándékosan kerülnek a kommunikációt.
- Beszédfejlődésükre a belső tartalom kifejezésének zavara jellemző, benne a nyelv jelrendszere és a közlési vágy sérült.

Az anyanyelv (a beszédfejlesztés és környezetismeret) foglalkozás feladata

A beszédfejlesztés jelen van a gyermek egésznap tevékenységében, tehát **nem tekinthető egyetlen foglalkozás megvalósítandó feladatának**. A beszéd fejlesztése szorosan kapcsolódik a mentális képességek, a szocializáció, a mozgás és játék fejlesztéséhez, mintegy összefonódik ezekkel.

A megkésett mozgásfejlődés hátráltatja a beszéd fejlődését. Megzavarja azt a folyamatot, amelyben a gyermek közvetlen közelről ismerkedik meg a környezettel, gátolja a képzetek kialakulását és érezteti hatását az artikulációban, amely a beszédszervi mozgások magasabb fokú koordináltságát igényli.

A verbális fejlesztés nemcsak célként, hanem eszközként is megjelenik a megismerési folyamatban.

Ezért az értelmi fejlődésükben középsúlyos fokban sérült gyermekeket nevelő óvodákban szorosan összekapcsolódva, egymást kiegészítve, egy foglalkozáson belül szerepel a beszéd fejlesztés és környezetismeret, vagyis az anyanyelvi fejlesztés.

A környezet megismerésének feladata, hogy a gyermekek képességeihez mérten minél több **tapasztalatot** szerezzenek (bekapcsolva a mozgást és a különböző érzékszerveket) az őket körülölelő természeti és társadalmi környezetből. Ehhez inspiráló, segítő, megértő, befogadó környezet kell.

A gyermekek tapasztalataira, élményeire, a már meglévő ismereteire kell támaszkodni ahhoz, hogy új ismereteket tudjanak elsajátítani, illetve a meglévőket bővítsék. Ehhez egy **sokat beszélő, megértő környezet** megteremtése szükséges, amely a gyermek minden rezdülésére, közölni akarására azonnal reagál és megfogalmazza azt.

Fontos a **pedagógus** -- mint **modellértékű személy** -- érdeklődése, empátiás készsége, színes egyénisége, hiszen ez biztosítja a gyermekkel való **jó érzelmi kapcsolat kialakulását**, a családdal való együttnevelés olyan pozitív élményeket nyújt, ami biztosítja a környezetében való biztos eligazodást is. A környezetismeret témakörei szoros kapcsolatban vannak a többi nevelési területtel, pl. a "testünk" témakör kiemelten szerepel a mozgásfoglalkozáson és minden nap jelen van az önkiszolgálásban is. A környezet megismerésére szolgáló témakörök lehetőséget nyújtanak a pedagógusnak arra, hogy a gyermekcsoport fejlettségi szintjének, életkori sajátosságainak megfelelő tartalommal töltsen meg.

Speciális feladatok:

- az érdeklődés felkeltése;
- a kérdés, kijelentés rövid, egyszerű megfogalmazása;
- nonverbális elemek támogató alkalmazása;
- a beszédmegértés fejlesztése;
- az otthonról hozott közlési formákra támaszkodás;
- az ismeretek tevékenységbe ágyazott nyújtása;
- a környezet megismerése érdekében a kognitív funkciók célzott fejlesztése az észlelés (látás, tapintás, szaglás, hallás, ízlelés), a figyelem, a megfigyelőképesség, az emlékezet, a gondolkodás fejlesztése;
- a figyelem tartósságának, terjedelmének, akaratlagosságának növelése;
- a gondolkodás és a nyelv fejlesztésének összekapcsolása.

Témakörök a környezet megismerésére

- *óvodások lettünk:*
 - nevek, jelek, felnőttek neve
 - tájékozódás az óvoda helyiségeiben
- *testünk*
 - saját név, jel tudatosítása

- saját test részei
- testrészek másokon
- *a család:*
 - a család tagjainak felismerése, megnevezése,
 - a szülők, testvérek munkája
 - a család otthoni tevékenysége
- *az ősz:*
 - az őszi természet megfigyelése (gyűjtés)
 - őszi időjárás
 - őszi gyümölcsök (befőzés)
 - őszi zöldségek
 - őszi öltözködés, testséma fejlesztés
- *a tél:*
 - a téli természet megfigyelése, téli örömök
 - a téli időjárás
 - a téli öltözködés, testséma fejlesztés
 - a téli ünnepek (Mikulás, Karácsony, Farsang, sütés)
- *a tavasz:*
 - a tavaszi természet megfigyelése, (növényültetés)
 - a tavaszi időjárás
 - a tavaszi virágok, gyümölcsök, zöldségek
 - a tavaszi öltözködés, testséma fejlesztés
 - a tavaszi ünnep: Húsvét, Anyák Napja
- *az óvoda:*
 - csoportszoba
 - öltöző
 - fürdőszoba
 - konyha
 - udvar
- *otthoni tevékenységek:*
 - mosás
 - takarítás
 - főzés
 - terítés
 - mosogatás
 - ágyazás
- *a közlekedés:*
 - a járművek felismerése
 - közlekedés a járműveken
 - helyes viselkedés a járműveken

- elemi közlekedési szabályok elsajátítása
- *az állatok*
 - a ház körül élő állatok
 - állatkertben élő állatok
- *az utca:*
 - üzletek
 - vásárlás
 - (járművek, járókelők)
- *foglalkozások*
 - fodrász
 - orvos
 - boltos
- *játékok:*
 - szobai játékok
 - játékok a játszótéren.

A beszédfunkciók fejlesztése és korrekciója

A beszédfejlesztés egyéni és csoportos formában zajlik. Természetesen egy-egy gyermek sérülésének súlyossága, milyensége nagymértékben meghatározhatja a vele való foglalkozás formáját. A beszédfejlesztés bizonyos elemeit csak **egyéni foglalkozás** keretében lehet jól begyakorolni. Ebben a munkában elengedhetetlen a **logopédus** aktív közreműködése.

Fontos tudni, hogy az aktív beszéd elsajátításának alapja a nonverbális és verbális kommunikáció elemeinek egymásra épülése, ezek tudatos fejlesztése, a kommunikációs igény felkeltése. Vannak olyan gyerekek, akik egyáltalán nem figyelnek a beszédre, nehezen értelmezik a közléseket, nemegyszer saját nevükre sem figyelnek fel.

Mindezért a beszédfejlesztő munka igen fontos lépése a **kommunikációs igény felkeltése, a hallásfigyelem fejlesztése**, amit a következők segítenek:

- a gyermek aktivizálása, motiválása ritmus, dal segítségével;
- állathangok, állatmozgások utánzása;
- az akusztikus figyelem felkeltése:
- hosszú-rövid, gyors-lassú, magas-mély hangok megkülönböztetése;
- felszólítások, felkiáltások élénk gesztussal, mimikával való kísérése;
- a beszédszervek ügyesítése tornáztatással, játékos gyakorlatokkal (a beszédszervek passzív tornáztatása, ajak-, nyelv-, fúvó-, légző gyakorlatok);
- a beszéd indítása, a passzív és aktív szókincs bővítése, játékos formában ismerkedés a tárgyakkal, ezek beépítése a szókincsbe;
- a tárgyak mellett a képek megnevezése, mondatalkotás segítése.

A foglalkozások **időtartama** az év folyamán változik, hiszen ahogy növekszik a gyermekek figyelme, koncentrációkészsége, egyre hosszabb ideig lehet velük együtt dolgozni. Kezdetben 5 - 10, később 20 - 30 percesek lehetnek ezek.

A foglalkozások **felépítése**:

Minden anyanyelvi foglalkozás azonos rítus szerint zajlik.

A bevezető részben a gyermekek gyakorolják nevüket, jelüket, egymás nevét. Beszélgetés keretében számbaveszik a hiányzókat. Az időjárás megfigyelése is a mindennapi feladatok közé tartozik. A megfigyeltet minden alkalommal képekkel (szimbólumokkal) rögzítik.

A fő részben az adott témakör feldolgozása történik, amelyek hetente változnak. A témakörök mélységének feldolgozását az adott csoport fejlettségi szintje határozza meg.

A befejező részben az értékelés zajlik, de a gyermekeknek a foglalkozás egész ideje alatt folyamatos visszajelzést kell kapniuk.

Az értelmi fogyatékos gyermekek beszéde az óvodáskor végén

Általános követelményeket nem lehet meghatározni, hiszen a gyermekek fejlődésbeli sajátosságai, jellemzői nagymértékben meghatározzák a fejlesztés menetét, eredményeit.

- Egy részük az óvodai évek végére megtanítható szavakban, egyszerű mondatokban beszélni. Közlésük azonban a különféle artikulációs hibák miatt nehezen érthető.
- Vannak, akiknél később indul a beszédfejlődés, szavakban, szótöredékekben beszélnek.
- Egy kis részük pedig ugyan eljut a beszédmegértés bizonyos szintjére, szituációhoz kötöten viszonylag jól érti a közléseket, kérdéseket, utasításokat, de szavakat még nem mond, csak hangokat hangoztat.

4. Játékra nevelés

Adekvát játékhasználatot megtanító, a fantáziát, az elemi kreativitást fejlesztő foglalkozás.

formája	- mikrocsoportos, csoportos. esetleg egyéni
ideje	- heti 2 - 3 alkalommal
időtartama	- 5-30 perc
célja	- a játékkedv felkeltése, - az adekvát játékhasználat megtanítása, - az egymás melletti tevékenység támogatása, - az együttes játék örömeinek felfedeztetése, - elemi szerepjátékok, a konstruálás megtanítása, - a mozgás, a megfigyelőképesség, a figyelem, az emlékezet, a beszéd, a képzelet fejlesztése, - a különböző minőségű, színű, formájú, nagyságú anyagok segítségével népi játékok, mondókák, énekes játékok segítségével

elemi szabályok megtanítása, a zenei hallás, a ritmusérzék fejlesztése

- a játéktevékenység örömforrásának biztosítása,
- a mintakövetés, modellkövetés, az interakció támogatása.

A személyiség fejlődésében meghatározó szerepe van a játéknak, amely a gyermeki fejlődés velejárója.

Játéktevékenységében tükröződik a gyermeket körülvevő környezet, cselekedeteiben ismert szituációkat utánoz. Kellemes élményei újra és újra megjelennek a játékban, de sérelmei is feloldást nyerhetnek.

A viselkedési szabályok, a társakkal, felnőttekkel való kapcsolat csiszolására is tág teret nyújt a játék.

Az óvoda a percepció és a gondolkodás összeszerveződésének szenzitív időszaka.

A játék alkalmas arra, hogy egyé szervezze az értelmi, érzelmi és társas folyamatokat. Elválaszthatatlan a fejlődés egészétől az érzelmi, értelmi, szociális fejlődéstől tehát.

A játék nem csupán szabadidős tevékenységet jelent, hanem **jelen van minden célzott foglalkozáson** is, a játék ismeretszerző funkcióval bír, nélkülözhetetlen a beszédfejlesztésnél, a mozgásnevelésnél, a finommotorika fejlesztésnél.

A játékra nevelés **együttjátszást, együttes cselekedtetést** jelent, ahol a gyógypedagógus szerepe fokozatosan csökken, helyét a játékegzeményezés, majd az egyre önállóbb játék veszi át.

A foglalkozás akkor tölti be szerepét, ha a gyermek játéktevékenységében egyre több lesz az olyan elem, amely önálló elgondolásból, a tanult formák alkalmazásából születik.

Játék közben lehetőség nyílik a gyermek mozgásigényének kielésére épp-úgy, mint a különböző eszközök, anyagok megismerésére. Észrevétlenül szerez tapasztalatot a gyermek a távolságról - közelségről, magasságról - mélységről, megismeri, hogy a tárgyaknak van kiterjedése, nagysága, formája, súlya, puhasága - keménysége, esetleg hangja.

Alkalmat ad arra is, hogy a veszélyérzettel nem mindig rendelkező gyermek megtanulja, hogy vannak balesetveszélyes helyzetek, megismerje lehetősége korlátait, ugyanakkor saját magáról is ismeretek birtokába jut.

Az értelmi fogyatékos gyermek játékának jellemzői

Az értelmi fogyatékos gyermek játékát **nem az életkora, hanem fejlettségi szintje** határozza meg. Tükrözi az adott gyermek sérülés okozta elmaradását, értelmi állapotát.

Játéka nem csupán alacsonyabb szintű, mint a többségi óvodába járó gyermekeké, hanem **minőségileg is más**. Sokszor hiányzik belőle a természetes kíváncsiság, a kreativitás, az alkotás vágya, a fantázia. Gyakran **sztereotipen rakogat, a játékát szájába veszi, dobálja**. A már megtanult játékot ön-magától nem fejleszti tovább, **megreked egy adott tevékenységnél**. Ugyanazokat a játéktárgyakat választja mindig a szabadon választhatók közül. Gyakran a társánál levő játék megszerzése szolgál örömforrásul.

Előfordulhat, hogy a játék számára **nem bír felhívó jelleggel**. "Nem játszik". Tevékenységéhez nem mindig társul öröm. Nem a játék okozta kellemes tapasztalat motiválja, hanem tevékenysége többnyire betanult, begyakorolt helyzetekre épül. Egy-egy játékfolyamatot képes kitartóan **monoton** módon ismételtetni. Gyakran hiányzik a kezdeményezés, igényli a

felnőtt irányítását, jelenlétét. Meghatározza a játékszintjét, játékkedvét a fejlettségi szintjén túl a gyermek előléte, a családban szokásos viselkedési módok, az, hogy van-e testvére, egyedül játszik-e vagy felnőttel, testvérrel, milyen játékszere van, mennyi hely áll rendelkezésére stb.

Az óvodáskorú gyermekre jellemző, hogy elsősorban a **mozgásos játékokat** (futkározás, ugrálás, mászás stb.) preferálja. Uralkodó játékforma a **magányos** játék. A fejlesztés hatására megjelenik a **párhuzamos** játék, amikor a pedagógus irányítása mellett utánozza a felnőttet (pl. együtt konstruálnak). Majd **önállóan** is próbál játszani, végül az egymás mellett tevékenykedő gyermekek rövid ideig megpróbálnak **együtt** játszani.

A játék helye az értelmi fogyatékos óvodások nevelésében

Az értelmi fogyatékos gyermek egész napos tevékenységének legfontosabb eleme a játék, az **értelmes, örömszerző** játékos tevékenység.

Minderre alkalom nyílik a reggeli **gyülekezés idején**, a **játékra nevelés foglalkozáson**, a **szabadban** történő játék, illetve a délutáni irányított vagy **szabad játék** idején.

Szervesen kapcsolódik az óvodai foglalkozásokhoz, amikor a tanult játékos tevékenységet, játékszituációkat felhasználva segíti az egyéb foglalkozások eredményességét. Miközben játszik, megismeri a környező világot és az emberi viszonylatokat. Egyben az ismeretek rögzítésének eszköze. Játék közben átismétli a látott, hallott dolgokat.

Az értelmi fogyatékos gyermek játéka is fejlődésen megy át az óvodáztatás alatt, egy lassúbb, alacsonyabb szintű változáson.

Kezdetben kizárólag a mozgásos játékok jellemzőek. Mozgássorozatokot próbálgat, ismételget a gyermek. Ez segít saját teste, a téri viszonyok megismerésében, segíti az alapmozgások összerendezését.

A tárgyakkal való ismerkedés során a játékokat igyekszik egymással kapcsolatba hozni (ki-be pakol, egymásba rak, épít stb.). Az adott mozgásformák begyakorlását végzi kezdetben cél nélkül, csak a játék örömeért, amelyet a cselekvés vált ki. Később ehhez társul az alkotás öröme is, mint motiváló tényező. A siker újabb próbálkozásra, ismétlésre serkenti, megjelenik a szándékosság, pl. házat, kerítést épít.

Már nem csupán a tárgy határozza meg a cselekvést, hanem a cselekvéshez keres játékot. Az utánzás, a pontosabb megfigyelés tökéletesedése, a szeretett személy mintája lassan előhívja az elemi szerepjátékot, ahol a látott, hallott dolgokat próbálja megismételni.

Tevékenységét hangadással, majd beszéddel -- gyakran "hottentotta" beszéddel kíséri. Lassan játékában a különböző tárgyak alkalmanként más-más szerepet kapnak, pl. a karika hol kormány-kerék, hol tányér.

A körjátékok, népi játékok segítik a beszédfejlesztésen, a ritmusnevelésen túl az elemi szabályok elsajátítását. E folyamat kezdete figyelhető meg csupán az óvodai életben. Pl. megtanulják azt, mikor kell a másik kezét megfogni, elengedni, körbe menni, kifordulni, de azt, hogy a fogónak kell megfogni a menekülőt, vagy a versenyhelyzetet még nem értik.

Megtanulandó játékok

☺ **Finommotorikát fejlesztő játékok**

- ki-be pakolás
- válogatás, csoportosítás
- építés vízszintesen
- építés függőlegesen
- építés különböző formájú, anyagú, nagyságú elemekből
- építés minta után
- illesztés
- fűzés
- ujjak ügyesítése mondókákkal, mesékkel

☺ **A megismerő tevékenységet fejlesztő játékok**

- képes lottó
- szétvágott képek összeillesztése,
- hasonlóság, különbség észrevételét segítő játékok
- memori
- képtörténet kirakása
- sorozatok
- hallási differenciálást fejlesztő játékok
- tájékozódás a hang alapján
- tárgyak felismerése tapintás útján

☺ **Mozgásos játékok**

- köralakítás
- körbejárás
- párválasztás
- körjátékok
- páros játékok
- egyensúlyozó játékok
- célbafutás
- egyszerű táncelemek

☺ **Játék a szabadban**

- homokozás
- hintázás
- csúszdázás
- mászókázás
- pancsolás
- labdagurítás, eldobás, elkapás
- futkározás
- ugrálás
- körjáték a szabadban
- hógolyózás, szánkózás, csúszkálás
- húzás, tolás
- építés.

☺ Szerepjáték elemei

- babaringatás, etetés, altatás, sétáltatás, öltöztetés
- autó tologatás, szállítás, garázsépítés, közlekedési szőnyegen közlekedés
- utazás
- orvos, beteg
- fodrász
- főzés
- takarítás
- boltos
- mese dramatizálása

☺ Barkácsolás

- felnőttekkel közösen
- ismerkedés a bábokkal

A játékra nevelés foglalkozáson a gyermek adott tevékenységéből kiindulva folyik az indirekt tanítás, illetve a pedagógus indirekt kezdeményezésébe igyekszik bevonni a gyermekeket. Az e foglalkozásokon megtanult játékokat hasznosítjuk a többi foglalkozáson is.

A játékeszközök kiválasztásának szempontjai

- a gyermek fejlettségi szintje
- az adott feladat
- az esztétikum
- tartósság, könnyen tisztíthatóság
- ne veszélyeztesse a gyermek testi épségét
- legyen választási lehetőség
- legyen a játék a gyermek számára könnyen elérhető
- legyen a játéknak állandó helye
- lehetőleg fejlesztő jellegű legyen
- megfelelő számban álljon a csoport rendelkezésére.

Elvárások az óvodáztatás végén

- ismerjék az alapvető játékokat
- legyenek képesek rövid ideig adekváтан játszani
- válasszanak maguknak eszközt, használat után tegyék helyre
- tanulják meg elkérni a játékot, tudjanak várni
- tudjanak egyszerű építményt konstruálni
- a szerepjátékok elemei jelenjenek meg játékukban
- legyenek képesek rövid ideig együtt játszani
- ismerjék a játszótéri játékokat, használják azokat rendeltetésszerűen
- ha kell, játékukat kísérik beszéddel
- a tanult játékokat próbálják továbbfejleszteni.

5. Vizuomotoros fejlesztés

A finommotorika fejlesztését, a kéz ügyesítését, a gyerekek ábrázoló képességét fejlesztő foglalkozás.

formája	- mikrocsoportos, egyéni
ideje	- heti 3 alkalommal
időtartama	- 15-20 perc
célja	<ul style="list-style-type: none">- kéz és ujjak ügyesítése, mozgékonyáguk fokozása,- a kéz izomerejének szabályozása,- a célirányos kézmozgások kialakítása,- a szem és kéz közti koordináció kialakítása,- az ujjak tapintásérzetének fokozása,- a csukló, az ujjak laza mozgatása,- a látás - tapintás - mozgásérzet együttes szabályozása,- a dominancia kialakításának segítése,- a testséma fejlesztés,- az ábrázoló kedv felkeltése,- az ábrázolás eszközeinek, a különböző technikáknak megismertetése,- a helyes ceruzafogás kialakítása,- a figyelem, az emlékezet, az ügyesség fejlesztése,- a téri tájékozódás fejlesztése,- az analízáló, szintetizáló készség kialakítása,- egyszerű ok - okozati összefüggések felismertetése,- a beszédkészség fejlesztése,- alapszínek és egyszerű formák megismertetése.

A nagymozgások és a finommotorika fejlődése egymással szoros kapcsolatban van. A mozgásos tanulás közben vizuális, akusztikus, kinesztetikus, taktilis ingerek fejlesztik a percepciót, hatnak a kognitív funkciókra és a beszédre, segítik a manipulációt.

A vizuális percepció által alakul a látás, tapintás és mozgásérzet együttes szabályozása. Tehát amikor a gyermek kezét kívánjuk alkalmassá tenni az egyszerű feladatok elvégzésére, vagy ábrázolásra, elsősorban az **érzékelés - észlelés** fejlesztését kell elvégezni. Ugyanakkor az **ujjak, a kéz ügyesedésével** kialakult szem - kéz koordinációval fejlődik a forma, szín, nagyság megkülönböztető képesség, a taktilis érzékelés, a soralkotás, osztályozás, elrendezés képessége is.

A különböző minőségű, anyagú, súlyú, nagyságú tárgyak megfogása, elengedése, használata más-más mozdulatot igényel. Másként kell fogni a ceruzát, fésűt, másként csengetni, ajtót nyitni.

A célirányos mozgás-kivitelezés érdekében számtalan tanulási helyzetet kell létrehozni. Tág lehetőséget biztosít az **önkiszolgálás** e terület fejlesztésére.

A próbaszerencse alapon szerzett ismeretek, a mindennapi tapasztalatok segítik a gyermeket abban, hogy észrevegye az egyszerű **összefüggéseket** a tárgyak tulajdonságai között, az ok -

okozat közvetlen egymásutánisága alapján. A globálisan felhívó jellegű tárgyakkal (személyekkel) kapcsolatba kerülve, azokról sokoldalú tapasztalatokat szerezve fokozatosan képes lesz a részletekre is figyelni, az egészből egy-egy **lényeges részt kiemelni**. Alak - háttér differenciáló képessége is finomul.

A **testséma** fejlődése is szoros kapcsolatban van a mozgás, azon belül a finommotorika fejlődésével is. Megtanulja a saját testén való tájékozódást is.

A **szem - kéz koordináció** fejlesztésének elengedhetetlen feltétele a szem fixáló mozgásának kialakítása, az alakkonstancia, az alak - háttér felfogó képesség, a téri irányok, térbeli viszonylatok fejlesztése.

Mindehhez meg kell erősíteni az érzékelő apparátust, fejleszteni kell a motoros folyamatokat és a nyelvi képességeket.

A különböző fejlesztő játékokkal végzett manipuláció ügyesíti a gyermek finommotorikáját, de igazi alkotókedvüket a festéssel, nyomdázással, gyurmázással, tépéssel, rajzolással élhetik ki. E tevékenység során sikerélményhez jutnak, produktumok keletkeznek, ha a gyermek látja alkotásának eredményét.

Fontos, hogy megtanulja az egyes eszközök használatát és szívesen ábrázoljon.

Az értelmi fogyatékos óvodás vizuomotoros készségeinek jellemzői

A motoros készségek és a percepció fejlettsége alapvető szerepet játszanak a kognitív képességek kialakulásában. Az értelmi fogyatékos gyermekeknél a **mozgásszerveződés** különböző **zavarai** gyakran társulnak az **észlelés** különböző tartományainak **zavarával**.

A vizuális észlelés képessége erősen befolyásolja a gyermek **érzelmi stabilitását**.

Az értelmi fogyatékos gyermek **mozgásos ügyetlensége** a manualitásban is megjelenik. A kézfejlődés üteme lassabb, óvodáskorban is többnyire marokra fogja a tárgyakat. Lassan alakul ki háromujjas és csak hosszas gyakorlás után a kétujjas fogás (csípőfogás).

A két kéz együttes mozgása, a test középvonalának átlépése nehézséget jelent.

A kognitív funkciók sérülése, a pontatlan megfigyelés, a célirányos mozgások kivitelezésének nehézségei, a hibás vizuális emlékezet, a kialakulatlan dominancia, a tartós figyelem, a feladattartás gyengesége, szétszórtságuk, nyugtalan magatartásuk nehezíti az ismeretszerzést. A finommozgást igénylő feladatokat erőtlen, pontatlan mozgáskoordinációval oldják meg.

A vizuomotoros készség fejlesztésének feladatai

E foglalkozás **kettős feladatot** lát el:

alkalmassá teszi a gyermeket egyre pontosabb **célzott manipulálásra** - az érzékelés - észlelés - tapintás az ujjak ügyesítésével;

másrészt az **ábrázoló kedvet** igyekszik felkelteni, támogatja a gyermek önkifejezését.

Feladatok:

- Olyan tanulási helyzetet kell létrehozni, ahol az ingerek sokoldalú felvétele, szelekciója biztosított.
- Fejlesztő játékok, eszközök kiválasztásával törekedni kell a **pontos megfigyelésre**, megtanítani a tárgyak **fixálását**. Megismerik a különböző eszközök **fogását, elengedését, osztályozását** színek, formák, nagyság, súly alapján. Megtanulják a tárgyakat

megkülönböztetni **tapintással**. Ismerkednek a pontos **illesztéssel**. **Azonos** tárgyakat csoportosítanak, **különbségeket** vesznek észre. **Párosítanak ritmikus sort** alkotnak. Megismerik a sor-alkotást, felismerik a **hiányt**, megtanulnak pontosan **célozni**. Az **alakállandóság** fejlesztését segítik a tapintásos gyakorlatok, az azonos tárgyak válogatása illetve az **egyszerű mértani formák** osztályozása, puzzle játékok, mozaik elemeinek **összeillesztése**. Fejlesztik a vizuális megfigyelő képességet, a **lényeges jegyek** felismerésének képességét. **Ujjtornával** ügyesítik a kéz ujjait és az önkiszolgálási feladatok végre-hajtása, az egyszerű munkatevékenységek is alkalmat adnak a gyakorlásra. Mindezek a tevékenységek, játékok, a játékra nevelés foglalkozáson az egyéni fejlesztésnél, természetesen más formában, megjelennek. A szem - kéz koordináció, az alak - háttér differenciáló képesség, az alak-konstancia, a testséma fejlesztés, az ujjak és kéz ügyesítése mellett a gyermek **ábrázoló képességét** is fejlesztik. Különböző anyagok, technikák megismertetésével, együttes tevékenységgel teszik őket alkalmassá arra, hogy örömeiket, élményeiket rajzzal, festéssel, mintázással is ki tudják fejezni.

Az ábrázolás, alakítás fejlesztésének lehetőségei

Mintázás

homok

- formázás
- építés
- formakitöltés

víz

- töltögetés
- pancsolás

gyurma

- lapítás
- sodrás
- gömbölyítés
- formálás

agyag

- formálás

Festés

kézzel

- tenyérrel
- öt ujjal
- ököllel
- egy ujjal

eszközökkel

- "csumival"
- szivacsos flakonnal
- szivacs-ecsettel
- vastag ecsettel

Nyomdázás

- szivaccsal
- dugóval
- terményekkel
- játéknymodával

- Papírmunkák**
- gyűrés
 - tépés
 - sodrás
 - ragasztás
 - nyírás
- Rajzolás**
- vastag zsírkrétával
 - vastag színessel
 - grafit ceruzával

Vegyes technikák

A felsorolt technikákkal és eszközökkel dolgozhatnak különböző nagyságú, minőségű, térbeli elhelyezésű anyagokon (papír, üveg, tükör, fólia, paraván, tábla, fa, textil stb.). A munka során fontos, hogy ügyeljenek a helyes irányra és a gyermekekkel is igyekezzenek megtanítani a balról - jobbra és a fentről - lefelé haladást.

Elvárások az óvodáskor végén

- tudjon rövid ideig helyhez kötötten tevékenykedni
- alakuljon ki kétujjas fogása
- tudjon pontosan illeszteni
- alakuljon ki a megközelítőleg helyes ceruzafogása
- tartsa be a papírhatárt
- szívesen ábrázoljon
- rajzában jelenjen meg a kezdeti emberalak ábrázolás
- használja az ábrázolás-foglalkozáson megismert eszközöket
- rajzában alakuljon ki a helyes nyomaték
- tudjon egyszerű ábrát, ritmikus sort kirakni
- munkájában balról - jobbra haladjon
- alakuljon ki kezessége, testsémája

6. Egyéni fejlesztés

A gyermek speciális nevelési szükségletéhez, a képesség-struktúra egyenetlenségéhez igazodó, sérülésspecifikus fejlesztés.

- formája** - individuális képességfejlesztés
- ideje** - naponta
- időtartama** - 5-15 perc a gyermek állapotától, az adott tevékenységtől függően
- célja** - hatásfokozó, erősítő, támogató, kiegyenlítő - esetleg tehetség-gondozó tevékenység a tanulási munkatevékenység illetve a közösségi élet nehézségeinek leküzdése érdekében;

- esetleges társuló sérülésekből adódó problémák kiküszöbölése;
- taktilis, kinezetikus, vizuális, auditív ingerléssel, a játékok, eszközök felhívó jellegét kihasználva növelni az együttműködő készséget, a kitartást, feladattartást, fejleszteni a modális, intermodális, szeriális észlelést;
- a figyelem, az emlékezet fejlesztése a nyelvi zavarok kiküszöbölése, a beszédszervek ügyesítése, a beszédindítás;
- a formaészlelés, alak-háttér differenciáló képesség, a látási, hallási diszkriminációs készség fejlesztése
- a finommotoros készség, a formakivitelező készség fejlesztése;
- a megfigyelőkészség fokozása;
- a kognitív funkciók közül a válogatás, csoportosítás, rendezés (nagyság, szín, forma szerint), analógiák, a rész-egész viszony észrevétele, az analízáló- szintetizáló készség, a szerialitás fejlesztése.

"...Ahhoz, a szinthez kapcsolódva kell a fejlesztést elkezdni, illetve ott kell fejleszteni, ahol a gyermek még biztonságosan mozog, s a tudás már készségszintű, mert csak így válik lehetőséggé számára az eredményes feladatvégzés" -- írja Vigotszkij, s ezzel maximálisan egyet kell érteni.

Az együttműködéshez nélkülözhetetlen a **szándékos figyelem**. Ez olyan szenzoros organizációt kíván, amely minden cselekvésben a lényeges érzékletet különbözteti meg a lényegtelenről. A vizuális figyelmet a kívánt tárgyra kell irányítani. Olyan **játéksituációt** kell biztosítani, amelyben a gyermek velünk szembeni interakciója számára érdekes lesz. A gyermek csak óvatos előrehaladással tapasztalhatja meg egy feladat struktúráját és variánsait, s próbálja az újat a jelenlévő rendszerbe besorolni. Ezért fontos, hogy a feladatok egy adott foglalkozáson belül is bár legyenek változatosak, de ne legyen túl nagy a különbség a régi és újabb feladat között.

A szűk transzfer játéktér, a konkrétság, a generalizáció, átadó képesség csekélyebb volta miatt mindig konkrét, közvetlen, a valóságra irányuló tevékenységet kell végezni. Meg kell tanulniuk hasonlóságot képezni majd általánosítani.

Az egyéni fejlesztésnél éppen a gyermekek sokfélesége miatt **témaköröket megjelölni**, "receptet" adni nem lehet.

De fontos, hogy sor kerüljön a **fixálás**, a **tárgyra irányultság**, a **tárgy** szemmel való **követése**, a **változás** illetve **állandóság** megfigyelésére.

Szerep jut a foglalkozásokon az adott feladathoz illő rövid **mondókák**, **versek**, **énekek** mondogatására, **mutatására**.

pl.: ha a testséma fejlesztés a cél, akkor

- "Itt a szemem, itt a szám..."

- sűrű erdő, kopasz mező...

- orrom, orrom, kedves orrom... stb. mondókákat mondatjuk. Ez az emlékezet fejlesztését is szolgálja.

De feladat lehet a **tárgyállandóság** kialakítás a különböző szempont szerinti válogatás, osztályozás, csoportosítás, a sorrendiség kialakítása.

A tárgyakkal történő manipuláció mellett a foglalkozásokon a **képek** is jelentőséget kapnak.

A tárgyat képpel, a képet képpel egyeztetik, észrevetetik a **hiányt, azonosságot, különbséget, változást, rész-egész viszonyt**.

A színek megtanítását, nagyság szerinti csoportosítást, fő fogalom alá rendelést végeznek. Mindezeknél a nyilvánvaló nagy különbségtől haladnak az alig észre-vehető felé.

A tárgyon végzett játékos gyakorlatokat igyekeznek síkra lefordítani, képeken, feladatlapokon is felismerni, megmutatni, kiválasztani ugyanazt.

A csoportos foglalkozásokon tanultak elmélyítésére, integrálására is lehetőség nyílik.

Az **önkiszolgálás** részfeladatai pl.: "toalett tréning", egyes ruhadarabok felvétele stb. lépcsőn járás váltott lábbal stb. megtanítása is egyéni fejlesztés során történik.

A helyes ceruzatartás, a helyes nyomaték, az egyszerű ábrák színezése, a bekarikázás, összekötés technikájának megtanítása illetve iskolába induló jobb képességű gyermekek grafomotoros fejlesztése is e foglalkozásokon történik.

Itt tanulhatják meg az **időrendi** sorrendet, az **egyszerű történetek** képek segítségével történő felidézését éppúgy, mint a **bal-jobb differenciálását**, esetleg a névutókat - ha erre alkalmasak. Bővül aktív szókincsük, kezd kiépülni **grammatikai rendszerük**, megtanulnak **kérdezni**.

Fontos, hogy a csoportos és egyéni fejlesztés összhangban - az utóbbi egyénre szabott - legyen, hogy kellő időt biztosítson a gyakorlásra, s ne nélkülözze a pedagógiai tudatosságot.

A következőkben rendszerezzük az egyes részterületek fejlesztését szolgáló gyakorlatokat, annak hangsúlyozásával, hogy ezek nem öncélú funkció tréningek, hanem az egész személyiséget fejlesztő tevékenységek. Hisz minden képességfejlesztés hat az észlelés, emlékezet, figyelem, beszéd, gondolkodás fejlesztésére egyaránt.

A mozgásfejlesztésre irányuló gyakorlatok

- a testkép, testfogalom, testséma fejlesztése,
- a vestibuláris rendszer fejlesztése;
- statikus illetve dinamikus - egyensúlyt fejlesztő gyakorlatok (kitámasztás erősítése);
- a két testfél mozgásának összerendezése, posztúra utánzás,
- téri tájékozódás fejlesztése;
- a mozgás- és beszéd (ritmus) összekapcsolása,
- bizalomerősítés.

A beszédindítást segítő gyakorlatok

- a beszédre való figyelés fejlesztése,
- a beszédszervek ügyesítése,
- aktív szókincs bővítése,
- a verbális és nonverbális jelzések megtanítása,
- a grammatikai rendszer kiépítése,
- a szerialitás gyakorlása, analógiák alkalmazása,
- beszédmegértés segítése,
- színek egyeztetése, megnevezése, osztályozás, válogatás,
- csoportosítás, fő fogalom alá rendezés, jelzők megismertetése,
- ritmikus sorok kialakítása.

A megismerő tevékenység fejlesztését szolgáló gyakorlatok

- az érzékelést, észlelést fejlesztő gyakorlatok (modális, intermodális, szeriális észlelés fejlesztése),
- a figyelem, megfigyelőképesség fejlesztése,
- a figyelem tartósságának fokozása, a lényeges – lényegtelen dolgok megkülönböztetése, késleltetett figyelem kialakítása,
- az emlékezet fejlesztése, a felidézés segítése az azonosság - különbség felismerése, összehasonlítás,
- a rész - egész viszony érzékeltetése,
- hiány felismerése, változás észrevétele,
- analízis - szintetizáló készség fejlesztése,
- fő fogalom alá rendelés,
- analógiás gondolkodás fejlesztése,
- a szerialitás fejlesztése.

A vizuomotoros koordináció fejlesztését szolgáló gyakorlatok

- ujjak ügyesítése,
- kézügyességet fejlesztő gyakorlatok,
- fixációs gyakorlatok,
- a szem - kéz koordináció fejlesztése,
- a szenzomotoros koordináció fejlesztése,
- az ábrázoló készség fejlesztése, helyes ceruzafogás, kellő nyomaték kialakítása, a rajzkészség fejlesztése,
- a téri orientáció, alak - háttér differenciáló készség fejlesztése.

7. Zenei nevelés alapjai

Ez a foglalkozás lehetőséget nyújt a zene, a ritmus személyiségformáló szerepének megalapozására.

formája	- csoportos, mikrocsoportos, egyéni
ideje	- alkalmanként, illetve heti 2 alkalommal
időtartama	- a gyermek igényének megfelelően 5 - 10 perc
célja	- a zenei érdeklődés felkeltése - a környezet hangjainak felismerése, differenciálása - utánpótlásra készítés - a ritmusérzék fejlesztése - a gyermek érzelmi életének alakítása, a gátlások oldása - a zenei hallás fejlesztése - hangulateltetés, motiválás

- a beszéd, mozgás, zene, játék összekapcsolása, egymás hatásának erősítése
- a nagyon egyszerű népi mondókák, versek, énekek megtanítása
- a zenehallgatás megszerettetése
- a csend, a zörejek, a zene szerepének értékelése.

Az értelmi fogyatékos gyermek életét végigkíséri a zene. A zene megnyugtató, elringató, figyelemfelkeltő, motiváló szereppel bír.

Az a gyermek, aki a születése pillanatától élvezzi az édesanya megnyugtató beszédét, halk énekét, aki megtapasztalja a csend jelentőségét -- és nem állandóan szóló rádió, TV háttérzaja mellett él -- igényli a zenét, illetve később maga is szívesen énekel.

Ezért fontos, hogy tudatosan építse ki a felnőtt közösség azt a légkört, ahol a zenének is szerepe van.

Már a **zörejek** fontos szerepet játszanak a gyermek ismeretszerző folyamatában. A többször ismétlődő zörejangokból mozgásokra, eseményekre tud következtetni (megérkezett valaki, ebédelünk stb.). Maguk is keltenek zörejeket játékok során. A felnőtt felhívja a figyelmet a környezetben keletkezett váratlan zörejekre (mentő, autó, útfűrés, telefoncsörgés stb.).

A **beszéd** és a zene szoros kapcsolatban van. A beszéd tempója, a ritmus, a hanglejtés, a hanghordozás, a hangmagasság más-más jelzéssel bír a gyermek számára. **Érzelmi hatása** különös jelentőséggel bír.

A kisgyermeket **zenei hangok** tömege veszi körül, ebből az értelmi fogyatékos óvodás életében az **ének** játszik óriási szerepet.

A **hangszer** is szerepet kaphat, mert élményt jelent a gyermeknek a felnőtt furulyázása, gitározása, sőt ő maga is megismerkedik a különböző hangszerekkel, azonban az énekhang közvetlen személyes kapcsolatot teremtő játékot, mozgást kísérő szerepe nagyobb. Az egyszerű mondókák, dalok a magyar beszéd hanglejtését, ritmusát pontosan követik. A dalokat elsősorban a magyar népdal-kincsből válogatják.

A dalok szolgálhatják a hangulatkeltést, **zenehallgatásként** énekelhetnek. Ilyenkor a szöveg is érdekes lehet, míg máskor a szöveg jelentéktelen. Az óvodában alkalmazott mondókák, énekek hangsúlya, lüktetése, ritmusa, szövege, hanglejtése, dallama, mozgásossága egyaránt jelentőséggel bír.

A dalokat először a felnőtt éneкли, a gyerek figyel, vele örül, újra és újra kéri. Tehát egy-egy mondóka vagy dal önmagában is öröm, de igazi örömet a sokszori ismétlés ad. Fokozza a gyermek érdeklődését, a szép, tiszta felnőtt éneklés, a tempóváltoztatás, a halkabb, hangosabb előadásmód. A pedagógus mimikája, gesztusai esetleg bábok alkalmazása fokozhatja a hatást.

A zenei nevelés helye a gyógypedagógiai óvodában

A felnőtt minden olyan alkalommal énekelhet, amikor a gyermekek jó közérzettel tevékenykednek, szabadon játszanak. Tehát nem csupán a kötött foglalkozáson. Használhatja motiválásként a gyermek megnyugtatóására, akár jutalmazhat is vele. Az éneklés a felnőtt és gyermek közötti személyes kapcsolatot elmélyíti, közös örömszerzés forrása.

Az értelmi fogyatékos óvodások életében a **hőcölő, lovagoltató énekek, mondókák** fordulnak elő gyakran. Ezeknél a dal, a mondóka lüktetését mindig mozgás kíséri. A gyermekek nem értik a dalok mondanivalóját, de érzik ritmusát, élvezik dallamát, tempóját, a keletkező feszültséget. A gyakorlások, ismétlések során várják a "csattanót". Ezeknél a játékos együttléteknél a testi kapcsolat is fontos.

A gyermek képzelete fejlődésével ő is utánozza a felnőttet, eljátssza babával, társaival az ismert dalt.

A mindennapok során számtalan mód nyílik az éneklésre. A motiváción túl meséskönyv nézegetésekor **körjáték** játszásánál, altatásnál énekelhet a pedagógus. Ilyenkor csak egy-két ismétlést alkalmaz, addig énekel, míg a gyermekek figyelik az énekszót.

Az élő zene az énekhangon túl **hangszerek** is szerepelnek az óvodában. A felnőtt hangszeres játéknak hallgatásán túl maguk is megszólaltatnak hangszereket, a közös éneklést **egyenletes lüktetéssel** kísérik, tapsolnak, dobolnak, körbe járnak a dalra.

A gyermekek a kedvenc énekeket, mondókákat megpróbálják énekelni, dúdolni, imitálni. Sokszor csak a dallam foszlányai ismerhetők fel és a dalt kísérő mozdulat mutatásával jelzi a gyermek, mit szeretne hallani.

Bár hangsúlyoztuk, hogy a Kodály-módszernek megfelelő egyszerű, kis hangterjedelmű dalokat alkalmazzák elsősorban, azonban a speciális nevelési szükségletű gyermekeknél, ha az utánzásra készítés a cél, alkalmazhatók a jól mutogatható, bonyolultabb dalok is. Itt a cél nem a pontos intonáció, hanem a mozgás utánzása.

A sérült gyermekek beszédfejlesztésénél is fontosak a mondókák, énekek. Sokszor ezek kulcsszavai jelentik a gyermekek első önálló szavait is.

A ritmusfejlesztés során az egyenletes lüktetésen túl érzékeltetik a **gyors és lassú ritmust, a magas és mély hangokat.**

Az ULWILA zenei módszer -- mint kiegészítő eljárás -- előkészíti a színek ismeretén alapuló egyszerű hangszeres zenei nevelést.

Az óvodások szívesen énekelnek, sok mondókát ismernek, képesek a dallam alapján felismerni kedvenc dalaikat, szívesen vesznek részt mozgásos, énekes játékokban.

Feltétlenül indokolt a zenei nevelésre nagyobb hangsúlyt fektetni harmonikus személyiségfejlődésük, életük teljesebbé tétele érdekében.

Elvárások az óvodáztatás végére

- ismerjék fel a tanult énekeket,
- szívesen vegyenek részt dalos játékokban,
- szívesen énekeljenek,
- tudjanak egyenletes lüktetéssel kíséni egyszerű dobbal,
- ismerjék a hangszereket.

8. Kiegészítő speciális terápiák

Ezek a terápiák **speciális képzettséget igényelnek**, és az adott közösség igénye, lehetősége szabja meg az alkalmazást.

E terápiák közül feltétlenül szükséges a **logopédiai foglalkozás**, illetve a **gyógytorna**.

Ezen kívül fontos lehet a mindennapos nevelést kiegészítő:

FROSTIG terápia elemei:

Dr. Marianne Frostig amerikai gyógypedagógus - pszichológus " Frostig Fejlődéscsúsz és Terápiás Program" címen ismert program a szenzoros és motoros funkciók összefüggését, az észlelés és mozgás pszichikus funkciók fejlődésében betöltött szerepét hangsúlyozza. A program 4 részből áll (mozgásnevelés, előkészítő program a vizuális észlelés fejlesztésére, fejlesztő program, speciális fejlesztő program). Ezekből az első 2 rész adaptálható a középsúlyos fokban sérült értelmi fogyatékos óvodásoknál.

(Magyarországi kipróbálása gyógypedagógiai óvodában Szabó Borbála nevéhez fűződik.)

DSGM terápia: a *Dévény Anna* féle speciális manuális terápia

Ez egy sajátos manuális technika ⇒ masszírozás. Az eljárás képes a kontraktúras izomzatot, ínakat, kötőszövetet fellazítani és a rendellenes helyzetbe rögzült izmokat normál helyzetük felé szoktatni. A spasztikus állapotokat szintén jó irányba tudja befolyásolni. A kezeléssel a kontraktúrák megelőzhetők. Alkalmazása heti kétszer 30 perc, illetve - a gyermek állapotától függően - esetleg gyakrabban.

Terápiás célú lovagoltatás

A lovagoltatás körülményeinél fogva alkalmas a korábban megismert, elsajátított mozgássémák korrigálására, finomítására, az új helyzetekhez igazodó mozgások megtanítására, gyakorlására. A gyermek és a ló kapcsolata, a vele való együttes mozgás, a ló ápolásában való részvétel érzelmi kötődést hoz létre, segít a félelmek leküzdésében.

Ugyanakkor hozzájárul az egyensúlyérzék és a ritmusérzék fejlesztéséhez. A figyelem, a koncentráció képesség, a fegyelem, az alkalmazkodó képesség, az egymásra figyelés szintén fejlődik a lovaglással.

A ló mozgása már önmagában is hat a lovaglós mozgásaira.

A rendszeres terápiás lovagoltatás a lóháton végzett egyensúlyozó gyakorlatok hatnak a gyermek mozgáskoordinációjára.

Speciális úszás, vízhez szoktatás

E foglalkozás során nem feltétlenül a különböző úszásnemek elsajátítása történik, hanem elsősorban vízhez szoktatás, vízben történő mozgás, játék, az úszás előkészítése. A vízben való tartózkodás, megnyugtató hatású, örömteli helyzet, melyben könnyebben elsajátítják a különböző mozgásformákat, az elért eredmények sikerélményhez juttatják őket. Megtanulnak a vízben félelem nélkül mozogni, a víz alá merülni, siklani, az ügyesebbek úszni.

ULWILA zenei tanítási módszer

Ez a módszer a középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekek és fiatalok számára *Heinrich Ulrich* német gyógypedagógus által kidolgozott zenei módszer. Magyarországon *Vető Anna* adaptálta. Célja a gyermek ritmusérzékének, zenei hallásának fokozásán túl a színek és egyszerű speciális hangszerek alkalmazásával hangszerezés zenei nevelés, a zenekari együttzenélés érdekében. Az óvodáskorú gyermekek ennek alapjaival ismerkednek.

V. Szervezeti és időkeretek

A speciális óvodákba a gyermekek a szülő kérésére és a Tanulási képességet Vizsgáló és Rehabilitációs Bizottság javaslata alapján kerülnek.

Felvétel az óvodai csoportba

Az a gyermek kerülhet a gyógypedagógiai óvodába, aki rendelkezik a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleményével, s megfelel a következő **minimum-követelmény**nek a 8 hét próbaidő végére:

mozgás terén:

- helyzet és helyváltoztató alapmozgásokra képes, sima talajon önállóan jár;

gondozás terén:

- öltözésnél: együttműködő;
- étkezésnél kanállal képes enni, pohárból kevés folyadékot inni;

szobatisztaság:

- rendszeres ültetés mellett pelenka nélkül nappal száraz marad;

kommunikáció terén:

- figyel a beszélőre, minimális kontaktus kialakítható vele;

szociális fejlettség terén:

- csoportban nevelhető, önmagára és társaira nem jelent veszélyt

Az év eleji **szoktatási idő** alatt végzett **pedagógiai vizsgálat** alapján történik a csoportba sorolás többcsoportos óvoda esetében. A csoportlétszám 6-8 fő.

A **vegyes életkorú és kórformájú csoport** az optimális.

A pedagógiai program legfőbb jellemzője a **rugalmasság**. Ez jelenti az év folyamán az egyes tevékenységek aránybeli eltolódását éppúgy, mint a napirenden belüli rugalmas kereteket.

Mivel az értelmi fogyatékos óvodások spontán tanulása is sérült, indokolt, hogy a többségi óvodáktól eltérően kötött, tehát az egész csoport számára kötelező foglalkozások, illetve mikrocsoportos, egyéni fejlesztő foglalkozások váltsák egymást.

Mindezek mellett a **játék**, az elmélyült játéktevékenység lehetőségeit is biztosítani kell.

Az egész napos tevékenység során megteremtik a megfelelő kereteket a **mozgásigény** kielégítésére csoportos foglalkozások, szabadban végzett játék, tornázás, kirándulás segítségével, azzal a céllal, hogy a gyermek természetes igényévé váljon, beépüljön szokásrendszerébe, s mert a "gyökerek" kiépítése a munka alapja.

A mozgásos tanulás a tanulás többi területével is szoros kölcsönhatásban van.

A fejlesztőmunkánkban kiemelt szerepe van az **önállóságra** nevelésnek.

Az óvodába kerüléskor e terület fejlesztése nagyobb időkeretet kap, mint az értelmi nevelés, a későbbiekben az arány megfordul. Megfelelő időt, teret, sok-sok próbálkozást kell biztosítani a fokozatosság elvét szem előtt tartva a gyermekeknél.

A higiénés szokások kialakítása, a helyes táplálkozás, a szabadlevegőn való tartózkodás, a helyes öltözködés szolgálja az **egészséges életmódra** nevelést, azt, hogy az óvodások teherbíró képessége, edzettsége, a betegségekkel szembeni ellenállása, fizikai erőnléte fokozódjon. Gondoskodnak arról is, hogy vízhez szoktatással - az úszás elemeinek oktatásával - terápiás lovaglással, rendszeres kirándulással, táborozással is egészséges életmódra neveljék őket.

A szülőket is próbálják befolyásolni közös programok, kirándulások alkalmával.

A többségi óvodásokkal, egészségesek közösségével tervezett közös programok, versenyek, vetélkedők számtalan lehetőséget rejtenek magukban.

A mozgás, a célzott foglalkozások, a környezet kínálja spontán tanulási helyzetek hozzájárulnak az **érzelmi neveléshez**.

E terület az óvodánkban kiemelt jelentőségű.

A szokásrend, a mindennapok ritmikus ismétlődései tagolják az óvoda életét. Az óvodáskorú gyermek igényli az ismert és áttekinthető, ismétlésekkel tagolt **napirendet**, a biztos támpontokat. Ezekben természetesen lehetnek kivételes alkalmak, mint az ünnepi készülődés ideje, vagy az ünnepek.

Az értelmi fogyatékos kisgyermek életében a napi ritmuson túl a megszokott kereteknek is nagy jelentősége van.

Az óvodai csoport napirendje: ld. 1.sz. melléklet

Az óvodai csoport heti rendje: ld. 2. sz. melléklet

A napirend csupán egy keret, rugalmasan változik az adott igényeknek megfelelően.

Egy gyógypedagógus és egy gyógypedagógiai asszisztens mindig együtt van jelen a csoportban. (de. – du.)

A csoportban fejlesztő foglalkozásokat vezet logopédus és szomatopedagógus is.

A gyógypedagógus fejlesztő munkáját segíti a gyógypedagógiai asszisztens (gyermekfelügyelő), aki a gyermekek szabad játékát is képes irányítani, segíteni.

A kötött foglalkozások, az önkiszolgálásra nevelés célzott foglalkozásai, a levegőztetés délelőtti zajlanak. A délutáni alvás után a gyakorlásra, szabad játékra van lehetőség.

Az egyes **foglalkozások időtartama** függ az adott gyermekcsoport fejlettségétől, a témától, illetve az egyes gyermekek aznapi állapotától. S így 5 - 15 - 20 perces foglalkozások lehetnek.

A foglalkozások azonos rítusok szerint indulnak (teremrendezés, énekes névsorolvasás, hiányzók felismerése, időjárás megfigyelése).

A gyógypedagógus törekszik a **játékosságra**, a gyermek életkori, fejlődésbeli különbségeinek figyelembevételére már a tervezés idején is.

A fejlesztés során folyamatos ellenőrzéssel győződik meg az eredményességről.

Lehetőséget biztosít az elmélyült tevékenységre, biztosítja az értő figyelmet, differenciált feladat adással, sokoldalú megközelítéssel, sok gyakorlással segíti az ismeret elsajátítást.

Ez cselekedtető tanulásirányítás.

A csoportos és egyéni foglalkozások, a pihenésre, nyugodt étkezésre, tisztálkodásra, az önállóságra fordított idő megfelelő aránya biztosítja a gyermek optimális fejlesztésének, s a túlterhelés illetve üresjárat kiküszöbölésének.

A tevékenységi formák ritmikusan ismétlődnek, a gyakorlásra, az ismétlés-re kellő időt biztosítva, a gyermek spontán megnyilvánulásait is figyelembe véve.

A tematikus feldolgozásnak megfelelően az egyes témák feldolgozási ideje 1 hét, vagy ennél hosszabb ideig is tarthat.

Figyelembe veszi a pedagógus azt a tény, hogy a tanulás az óvodások számára kapcsolatfelvétel, és a világgal való együttműködés kiegészítését jelen-ti. Ez a világ számukra mérték és tükör, mely személyiségük épülés szempontjából és mint tananyag az életben való eligazodáshoz feltétlen és egyaránt szükséges.

A szorgalmi idő szeptember 1-től június 15-ig tart.

VI. Ellenőrzés, értékelés

1. A gyermek fejlődési ütemének ellenőrzése

A pedagógus a tanév elején **pedagógiai megfigyeléseit** írásban rögzíti (fejlődési lap + pedagógiai jellemzés). Mindezek, és a gyermek gyógypedagógiai - pszichológiai - orvosi vizsgálati lelete alapján készíti el a gyermek **egyéni terápiás tervét**, s tervezi a csoport munkáját.

Munkájára jellemző a **folyamatellenőrzés**: a pedagógiai vizsgálatot félévkor, évvégén megismétli.

A nevelőtestület rendszeres **esetbeszélésein** team munkában keresik a lehető legjobb megoldást egy-egy gyermek esetében. Ez a team gyakran kiegészül a gyermeket kezelő szakorvossal, pszichológussal.

A tanköteles gyermekek a Tanulási képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság iskolaérettségi vizsgálatán vesznek részt. A Bizottság véleménye, a gyermekkel foglalkozó pedagógus és a szülő véleménye alapján kezdi meg a gyermek tanulmányait általában a középsúlyos értelmi fogyatékosokat nevelő általános iskolában. Néhány jól fejlődő gyermek az enyhe értelmi fogyatékosokat nevelő általános iskolába kerül, illetve van, aki felmentettként további gyógypedagógiai óvodai ellátást kap.

A szülők a napi beszélgetések, a szülői értekezletek, a gyermek kiállított munkái, illetve az évi 2 alkalommal megrendezett "**nyílt nap**" során - és az azt követő konzultáción győződhetnek meg gyermekük fejlődéséről.

2. A programellenőrzés és értékelés rendszere

Az **ellenőrzési formák**:

- folyamatos megfigyelés, feljegyzések készítése, munkaközösségi megbeszélések, a gyermekek cselekedeteinek, viselkedésének elemzése, fejlődési tesztek végzése, felmérések, nyomon követések. Az iskolai beválás vizsgálata.

Az **ellenőrzésben résztvevők**:

- munkaközösség-vezető, igazgató, igazgató-helyettes.

Az ellenőrzés részben **folyamatos**, részben ciklusonkénti, pl. bizonyos célzott ellenőrzés: szokások elsajátítása, erőfeszítés, munkában való részvétel; vagy egyes fejlesztési terület eredményei.

Másrészt **évenkénti**: a magatartás, a viselkedés változása, a képességek fejlődése, a továbbhaladás lehetőségei stb.

Három évente: az értékek elfogadása és az azzal azonosulás, a program erényei, hibái, az esetleges újabb kihívásoknak való megfelelés szempontjai alapján.

Felhasználásra kerülnek az óvodában rendszeresen hospitáló hazai és külföldi kollégák tapasztalatai, esetleges kritikái.

VII. Személyi ellátottság

Az értelmileg akadályozott (középsúlyos fokban értelmi fogyatékos) gyermekeket nevelő óvodai csoport ellátásához feltétlenül szükséges óvodai feltételek:

Csoportonként 2 gyógypedagógus tanár vagy terapeuta
(előny az oligofrénpedagógia - logopédia,
oligofrénpedagógia - szomatopedagógia szak)

Csoportonként 1 gyógypedagógiai asszisztens vagy gyermekfelügyelő

A speciális feladatokra alkalmazni lehet gyógytornászt, logopédust, úszás-oktatót, a helyi igényeknek, lehetőségeknek megfelelően.

VIII. Tárgyi feltételek

Csoportszoba, egyéni fejlesztést biztosító helyiség, gyermekmosdó zuhanyozóval, gyermek és felnőtt öltöző, nevelői szoba, ünnepélyek lebonyolítására szolgáló közös helyiség, melegítő vagy tálaló konyha, tornaszoba, jól felszerelt, tágas udvar (füves, árnyékos, napos, vizes résszel).

A csoportszobában/iskolában a szokásos óvodai berendezésen túl szükséges:

- nagyméretű tükör, az egyéni fejlesztéshez logopédiai tükör, vizual tábla, fejlesztő játékok, speciális audiovizuális eszközök, mozgásfejlesztést segítő eszközök (pl. Bobath labdák, hengerek, AYRES, WESCO eszközök), a finommotorika fejlesztést segítő játékok, eszközök, anyag (lehetőleg természetes anyagok, eszközök), logopédiai eszközök.

IX. Kapcsolatok

A köznevelési törvény értelmében az intézmény önálló jogi személy, melynek élén magasabb vezetői beosztású **intézményvezető** áll.

Az óvoda életét, szervezeti felállítását, belső rendjét, működését a **nevelőtestület** határozza meg.

Valamennyi terület szabályozását az intézmény Szervezési és Működési Szabályzata tartalmazza.

A követelményeket, a zökkenőmentes működést a további szabályzatok, illetve a Kollektív Szerződés, a Munka és Balesetvédelmi Szabályzat, az intézményi házirend, az éves munkaterv és ütemterv segíti.

Társadalmi kapcsolatok

Az óvoda kapcsolatot tart fenn a város többségi óvodáival, illetve speciális óvodákkal, integrált óvodákkal,

Szoros kapcsolat fűzi a szakmai szervezetekhez, pl. Magyar Gógyepedagógusok Egyesülete, a szülő szervezetekhez, a helyi adottságoknak megfelelő egyesületekhez, alapítványokhoz, kapcsolatot tart a bölcsődékkal, speciális bölcsődei csoportokkal, korai fejlesztést végző szakemberekkel, azokkal az iskolákkal, amelyekben a volt óvodások tovább tanulnak (utógondozás, nyomon követés).

Szoros munkakapcsolatban van a tanulási képességet vizsgáló és rehabilitációs bizottságokkal. A lehetőségekhez mérten további hazai és külföldi szakmai kapcsolatokat alakít ki.

Zárógondolatok

Az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Gyakorló Óvodája nevelési programja a családban élő, speciális óvodába járó, értelmi fejlődésükben középsúlyos fokban akadályozott (értelmi fogyatékos) óvodások nevelését hivatott segíteni.

Bár gyermekeink elsősorban gyermekek, óvodások, akik speciális nevelési szükséglettel bírnak, óvodai programunk jelentősen eltér a többségi óvodás programtól.

Ez az eltérés elsősorban azzal magyarázható, hogy a gyermekek spontán tanulása sérült, idegrendszeri sérülésük miatt meg kell tanítani őket mindazokra -- sokszor direkt módon -- amelyeket a gyerekek a többségi óvodában az egész napos játék, illetve a foglalkozásokon indirekt módon sajátítanak el.

Természetes kíváncsiságuk alacsonyabb szintje illetve hiánya miatt nem várható, hogy önként kapcsolódjanak be egy foglalkozásba, ezért a részvételük egy-egy foglalkozáson kötelező.

Ugyanakkor a program legfontosabb tulajdonsága a rugalmasság. A gyógypedagógus dönti el a gyermekcsoport, illetve az adott gyermek alapos ismerete birtokában, hogy melyik foglalkozásformát választja, hogy egy-egy foglalkozás mennyi ideig tart, az ismeretnyújtásban - szerzésben milyen mélységig jutnak el.

Mindehhez nagyon jól képzett szakemberre, a gyermek feltétlen elfogadására van szükség, hogy tanítványaink szocializációjának érdekében mindent megtegyünk, bennük az összetartozást, a problémamegoldó készséget, az önértékelést, a humort is fejleszthessük a kognitív funkciók fejlesztésén túl úgy, hogy az alapvető gyermeki tevékenység, a játék szerepe megmaradjon.

A foglalkozások egymással igen szoros kapcsolatban vannak. A foglalkozásokon szereplő témakörök elkülönítve is feldolgozhatók, de komplex módon is, amikor egy adott témához rendeljük a képességfejlesztést, s a foglalkozások nem különülnek el.

Az fontos, hogy bármilyen feldolgozási módot választunk, a gyermek és speciális nevelési szükséglete a meghatározó.